

MAGYARSÁGTTUDOMÁNYI FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

LYMBUS 2024

Tartalom

A Lymbus – Magyarságtudományi Forrásközlemények
2024. évi számának tisztelgése a Collegium Hungaricumok
alapításának centenáriumán

- 11 SZABÓ MÁTYÁS
„A m. kir. oktatásügyi miniszter Ő Excellenciája a magyar
kormány legforróbb elismerését küldi”. Magyar oktatók
tevékenysége az osztrák–magyar külügyi utánpótlásképzésben
a Cs. és Kir. Konzuli Akadémián
- 41 UJVÁRY GÁBOR
„Csendes sziget a nagy város kellős közepén”. A berlini
Collegium Hungaricum otthona
- 69 DÉVAVÁRI ZOLTÁN
Az „Udvarhelyi-ügy”
- 107 KERESZTES CSABA
A magyar történetírás 1936 és 1947 között.
Makkai László bibliográf tanulmánya a francia tudományos
élet tájékoztatására
- 153 TÓTH ÁGNES
A Berliini Magyar Kultúra Háza megalapítása
- *
- 181 ERDŐS BENCE – NEUMANN TIBOR – RÁGYANSZKI GYÖRGY
Egy régi városkönyv kalandos élete. (Németlipcse legrégebbi
jegyzőkönyve és korai bejegyzései)
- 223 KANÁSZ VIKTOR
Várday Pál esztergomi érsek levelei a parmai állami levéltárból
(1537–1548)

- 237 VIROVECZ NÁNDOR
Erdélyi vajda kerestetik. Ecsedi Báthory András javaslatai
Giovanni Battista Castaldónak (1553)
- 263 HÁMORI NAGY ZSUZSANNA
Izabella királyné és II. János választott magyar király
kapcsolatai a konstantinápolyi francia követekkel
(1557–1569)
- 297 LOVAS BORBÁLA – PETNEHÁZI GÁBOR
Enyedi György halotti orációja Hunyadi Demeter fölött
(RMNY 688)
- 321 TOMKÓ ZOLTÁN
Egy meghíúsított kiadás? Julius von Salm
Báthory Zsigmondnak címzett levele
Giovanni Michele Bruto Magyar történetéről (1592)
- 345 BURAK AKIN
Magyar rabok portréi a 16–18. századi Isztambulból
- 367 PETNEHÁZI GÁBOR
„Bécsi tanácskozás és pápistai végezés az magyar nemzet ellen”
(1624)
- 387 BALOGH ZSUZSÁNNA
Meghívók a Bornemissza família 17. századi lakodalmaira
- 407 BUJTÁS LÁSZLÓ ZSIGMOND
A gályákról szabadult magyarországi prédikátorok
küldöttségének látogatása a leideni református gyülekezetnél
(1676)
- 425 RESTÁS ATTILA
Unitárius temetési prédikációk Sárosi János felett (1703)
- 447 KOCSIS ANNAMÁRIA
A boszorkányság ismeretlen forrásai Szabolcs vármegye
levéltárában II.

- 465 HEGYI ÁDÁM
Levelek Erdődy György országbíró és az algyői reformátusok
viszonyával kapcsolatban (1735–1744)
- 501 TÓTH FERENC
Messze esett-e az alma a fájától? II. Rákóczi Ferenc fejedelem
méltatása 1737-ből
- 519 HURSÁN SZABOLCS
Batthyány Lajos Ernő életrajza (1746)
- 535 POSTA ANNA
Szőnyi Benjámín latin nyelvű versei a keresztény kegyességről
- 549 NAGY ÁGOSTON
„Dicsekvő búcsúztatás”. Báró Pászthory Menyhért ezredes
baranyai inszurgenseket búcsúztató beszédének ügye
a Polizeihofstelle előtt (1810)
- 571 KISS MARGIT
Adalék a Tübingai pályairás történetéhez 1812-ből
- 583 LAJTAI L. LÁSZLÓ
„Language which was meant to unite man to man, has been
allowed to become a barrier between man and man”
Friedrich Max Müller levelei Hunfalvy Pálhoz (1873–1878)
- 611 SCHWARCZWÖLDER ÁDÁM
Széll Kálmán „paktuma” és mellékletei
- 637 GYARMATI ENIKŐ
A svájci Kék Kereszt helye az alkoholizmus elleni küzdelem
kultúrtörténetében: Beszámoló a Magyarországi Kék Kereszt
Egyletek 1918–1921. évi helyzetéről
- 651 BÁBA VIKTÓRIA – BENE KRISZTIÁN
A Nemzetközi Brigádok Franciaországban internált magyar
tagjai I. A jelenlegi határokon belül született veteránok
- 679 CSEKE PÉTER
Balogh Edgár levelei Kacsó Sándornak a Vásárhelyi Találkozó
előkészítése idején

- 691 FÓRIS ÁKOS
Tábori lelkészek a Donnál. Dokumentumok a magyar királyi
2. honvéd hadseregnél szolgáló magyar tábori lelkészeknek
a katonai elöljárósággal és polgári lakossággal való
kapcsolatához
- 731 KOVÁCS BALÁZS
„Ilyen túlzásokra maga Rákosi elvtárs haragudna a legjobban”.
Molnár Erik és Révai József levélváltása 1952-ben
Rákosi Mátyás születésnapjára a *Századok*ban megjelenő
„tudományos” írás kapcsán
- 739 GECSÉNYI LAJOS
Ahogyan egy volt katona látta. Nádas Lajos vezérkari ezredes
válaszai az amerikai katonai kémelhárításnak (CIC)
a magyar emigrációról feltett kérdéseire (1952)
- 757 EÖRY GABRIELLA
1956-os menekültek Angliában
- 781 KOVÁCS-GERGELY MARIANNA
Adalékok a magyar konzuli szolgálat újjászervezésének
történetéhez – az 1. sz. Konzuli utasítás (1960)
- 791 WENCZ BALÁZS
Az NDK párt- és kormányküldöttsége Magyarországon
1964. május 6–12.
- 821 JÁNOSI CSONGOR
Életrajzi adalékok a titkosszolgálati görbe tükörben.
Kányádi Sándor és erdélyi kortársai
a Securitate 1968. évi irataiban
- 855 SERES ATTILA
Magyar diplomaták Kárpátalján a brezsnyevi érában
(1969–1982)
- 913 Szerzők

Életrajzi adalékok a titkosszolgálati görbe tükörben. Kányádi Sándor és erdélyi kortársai a Securitate 1968. évi irataiban

A bukaresti Securitate Irattárát Vizsgáló Országos Bizottság Levéltárában (*Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității*, röviden ACNSAS) Kányádi Sándorról hozzátétőlegesen kétezer oldal megfigyelési-adatgyűjtő iratanyag áll a kutató rendelkezésére.¹ A román kommunista titkosszolgálat 1956 és 1989 közötti időszakot lefedő iratai lehetővé teszik a fiatal (1956–1968), a kiteljesedett (1969–1978) és az elismert költő (1979–1989) pályafutásának rendhagyó korszakolását. A Securitate-anyag szétszalazása ugyanakkor szükségessé tette az itt szereplő erdélyi kortársak külön kutatását, azokét az aktorokét, akik kisebb-nagyobb mértékben alakították Kányádi pályafutását és cselekvő részesei voltak mindennapjainak, és amely végső formájában, a levéltári találatokhoz igazodva, Ádám Erzsébetre, Bajor Andorra, Balogh Edgárra, Beke Györgyre, Benkő Samura, Bodor Pálra, Cseke-Gyimesi Évára, Csép Sándorra, Deák Tamásra, Domokos Gézára, Elekes Ferencre, Farkas Árpádra, Fodor Sándorra, Gáll Ernőre, Hajdu Gyözőre, id. Hermann Gusztávra, Huszár Sándorra, Imreh Istvánra, Jancsó Elemérré, Jordáky Lajosra, Kacsó Sándorra, Kallós Zoltánra, Kántor Lajosra, Király Károlyra, László Bélára, Lászlóffy Aladárra, Lászlóffy Csabára, Lőrinczi Lászlóra, Panek Zoltánra, Páskándi Gézára, Pásztor Jánosra, Román Viktorra, Sütő Andrásra, Székely Jánosra, Szekernyés Jánosra, Szemlér Ferencre, Szilágyi Istvánra, Szócs Gézára, Takács Lajosra, Újvári Ferencre és Vásárhelyi Gézára terjedt ki.²

Az erdélyi magyar elit generációs csoportjainak áttekintésekor e személyek közösségi beilleszkedése, Bárdi Nándor periodizációját követve, kisebb mértékben a harmincas-negyvenes években történt, a romániai magyarságpolitikán belül a magyarságot az ötvenes években is reprezentáló harmadik nemzedéki csoportot képviselő „rég

¹ Kányádi Sándor (1929–2018) a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas erdélyi magyar költő. Az 1956 és 1989 közötti titkosszolgálati megfigyeléséről lásd ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 203447. sz. dosszié, 1–10. köt.

² A 2023. április 17. és június 18. közötti *Kányádi Sándor és erdélyi kortársai a román titkosszolgálati iratokban* című kiegészítő kutatást a Külgazdasági és Külügyminisztérium Klebelsberg Kuno ösztöndíja tette lehetővé, melyet ezúton is köszönök. Jelen írás előzményei a 2016 és 2019 közötti Horizon 2020 Program Európai Unió által finanszírozott *Cultural Opposition. Understanding the Cultural Heritage of Dissent in the Former Socialist Countries* című COURAGE-projekthez; az *Erdélyi magyar civil ellenzékiesség a Ceaușescu-diktatúrában. Iratok a magyarországi fővárosi levéltárakban, kézírattárakban és magángyűjteményekben* című, 2021 folyamán igénybe vett Domus magyarországi szenior ösztöndíj kutatási eredményeihez; a *Hatalom és értelmiség az államszocializmusban. Kányádi Sándor a Securitate irataiban* című, 2021. évi Domus szülőföldi szenior ösztöndíj keretében megvalósult pályamunkához; illetve a *Kányádi Sándor és az összmagyar értelmiség. A transznacionalizmus elemei az államszocializmusban* című, 2022. évi Domus magyarországi szenior ösztöndíj kutatási eredményeihez kötődnek.

oldaliakhoz”, „illegalistákhoz” tartozva; döntő többségük azonban az ötvenes-hatvanas években „baloldaliként” szocializálódott, akikből néhányan a hatvanas évek második felétől a rendszeren belüli kisebbségi érdekérvényesítés kulcsfiguráivá lettek. A harmadik generáció tagjai, például Balogh Edgár, úgy vélték, hogy a kisebbségi léthelyzetből való kilépést, az etnikai törésvonalak eltüntetését megoldja a kommunista párt képviselte internacionalizmus, a negyedik nemzedékhez tartozók pedig kulturális, irodalmi intézmények és folyóirat-szerkesztőségek vezetőiként, a többségi nyelvet és kultúrát, illetve a pártszervek belső viszonyait jól ismerve, a népszolgálati ideológia mellett éltek a saját közönségük számára áthallással bíró ambivalens diskurzussal is.³

Írásom választott, 1956–1968 közötti időszaka történeti kontextusban a Gheorghe Gheorghiu-Dej első titkár fémjelezte korszak utolsó évtizedével, illetve a hatalomra kerülő fiatal Nicolae Ceaușescu kezdeti éveivel egyezik meg. Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc hozadékaként ismét hangsúlyossá vált a romániai kisebbségek nemzetbiztonsági kockázatként történő értékelése: az elsősorban koncepciós perekben testet öltő erdélyi magyar megtorlás kitarított a Dej-korszak végéig, miközben kisebbségpolitikai fordulatként a két világháború közötti királyi Románia nacionalista államépítési technikáinak újbóli bevezetéséhez és egyre szisztematikusabb alkalmazásához tértek vissza.⁴ Az 1952-ben szovjet nyomásra létrehozott Székelyföld nagyobb részét magában foglaló Magyar Autonóm Tartományban, 1957-től kezdetét vette a közigazgatási jogkör korlátozása, a magyar vezetők lecserélése, majd az 1960. decemberi átszervezéssel a tartomány határait magyar szempontból kedvezőtlenül módosították.⁵ 1959 folyamán erőszakosan összevonták a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemet a román Babeș Egyetemmel, és folytatódott az önálló magyar iskolák megszüntetése vagy „tagosítása” is.⁶ Ehhez képest a hatvanas évek második felétől reményteljes politikai nyitányt jelentett az új román pártvezető, Nicolae Ceaușescu színre lépése. 1965 után a kommunista rendszer legliberálisabb évei következtek, de a dogmatikus politikai rendszer reformjának álcázott folyamatokkal párhuzamosan a minden korábbinál centralizáltabb titkosszolgálati etap alapjait is lerakták.⁷

Ez volt az a generációs környezet és történelmi kontextus, amelyben a pályakezdő Kányádi a lehetőségeit mérlegelhette. Jelen írásomban a fiatal költővel foglalkozom, élettörténete állambiztonsági érdeklődést kiváltó mozzanataival, az 1964 utáni bel- és külföldi elismerést egyaránt kiváltó szakmai kibontakozás kontextusában, miután ez tűnt a megfelelő felvezetésnek és keretnek a fordításra kiválasztott és jegyzetelt forrásanyag interpretálásához. Ennek megfelelően az 1968 áprilisa–júniusa folyamán keletkezett lakáslehallgatási jegyzőkönyv, az állambiztonsági kapcsolatfelvételt kimondó határozati jelentés, informátori tájékoztatás, valamint a megyei pártszervekhez eljutott titkosszolgálati jegyzet értelmezéséhez, melyek a romániai irodalmi élet „dogmát-

³ Lásd BÁRDI, 2006, 41–66.

⁴ Lásd AZ 1956-OS FORRADALOM, 2006; DÁVID, 2006.

⁵ Lásd BOTTONI, 2008a.

⁶ A témában lásd TOMPA, 1995.

⁷ A témában lásd DELETANT, 1995; NOVÁK, 2011.

lanítási, megújulási és liberalizációs folyamata” mellett kellően érzékeltetik Balogh Edgárnak⁸ a romániai magyar értelmiség fölötti korabeli befolyását, aki zavartalanul fejtegethette elképzeléseit a fiatal költőnek „az új orientációnak” megfelelő fiatalok előléptetéséről. Az általam román nyelvről magyarra fordított – gyakran névelírásokat tartalmazó – iratok bepillantást nyújtanak a pártpolitikai és titkosszolgálati intézkedésekkel teletűzdelt romániai magyar létbe, a kisebbségi értelmiségi útkeresésébe, a magánbeszélgetésekből kiszűrődő éppen aktuális világnézeti és társadalmi kérdések megvitatásával, az elkerülhetetlen politizálással, vagy a korabeli kapcsolati hálót alakító személyi ellentétek részletezésével.

*

A kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen 1954-ben magyar nyelv és irodalom szakos tanári diplomát szerző, Nagyalambfalván született Kányádi Sándor már egyetemi diákéveitől kezdődően kolozsvári szerkesztőségekben működött: 1951 és 1953 között az *Irodalmi Almanach*nál,⁹ az 1950-es évek közepén az *Utunk*nál,¹⁰ 1953 és 1960 között a *Dolgozó Nő*nél,¹¹ majd 1990. évi nyugdíjazásáig a *Napsugár* című gyermeklapnál¹² tevékenykedett.¹³

A második világháború után indult nemzedék egyik jelese, első generációs értelmiségi titkosszolgálati megfigyelésének kezdetei a magyarországi 1956-os forradalomtól és annak kontextusában dokumentálható. 1956. október 25-én, a kolozsvári *Utunk* folyóirat alkalmazottja, a régi illegalistának számító Orosz Irén újságíró¹⁴ a helyi titkosszolgálat egy tagjának – talán Reich Dezső főhadnagynak – továbbította azt a Panek

⁸ Balogh Edgár (1906–1996) szlovákiai, majd romániai magyar publicista, főszerkesztő, egyetemi tanár és rektor. 1949 őszén sor került első „615 napos” letartóztatására. 1952. augusztus 30-án újra letartóztaták, majd a Bukaresti Katonai Törvényszék 1954. április 26-án hazaárulásért hét év kényszermunkára ítélte. Pitești, Jilava, a Nagyváradai és a Kolozsvári Törvényszéki börtönök, továbbá Vácărești voltak büntetésének színhelyei. Az „1000 napos” fogva tartásból 1955. május 27-én szabadult. Lásd AANP, FMP fond, Balogh Edgár adatlapjai. Titkosszolgálati megfigyeléséről lásd ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0259212. sz. d., 1–70. köt.

⁹ Az *Irodalmi Almanach*, a Román Népköztársaság Írószövetsége Kolozsvári Tagozatának folyóirataként, váltakozó időközökben, 1949 januárja és 1953 márciusa között jelent meg, a kommunista ideológia irányában elkötelezett szépirodalmi alkotások közlése mellett rovatot biztosítva az „időszerű kérdések” taglalásának is.

¹⁰ Az *Utunk* a romániai magyarság 1946 és 1989 között Kolozsváron megjelenő irodalmi, művészeti és kritikai hetilapja.

¹¹ A *Dolgozó Nő* Kolozsváron, 1949 és 1990 között megjelenő társadalmi-politikai és kulturális folyóirat, léte második felében az RSZK Országos Nőtanácsának magyar nyelvű havi képes lapja.

¹² A *Napsugár* 1957 januárjától Kolozsváron megjelenő, kisiskolások számára szerkesztett magyar nyelvű gyermeklap. A folyóirat rendszerváltás előtti korszakában munkahelyet és szellemi fedezetet nyújtott az erdélyi magyar irodalom kiválóságainak.

¹³ Lásd Pécsi, 2019.

¹⁴ Orosz Irén (1907–2001) erdélyi magyar kommunista író és szerkesztő. 1967. évi nyugdíjazásakor az *Utunk* főszerkesztő-helyettese. Munkásságából lásd OROSZ, 1968.

Zoltánhoz¹⁵ és Kányádihoz kapcsolódó történetet, mely szerint sikeresen provokáltak volna egy szembejövő katonai őrzőjáratot.¹⁶ Kányádi november folyamán, még a magyar forradalom napjaiban, a romániai íróküldöttség tagjaként a Szovjetunióba utazott. Visszatértekor, bizalmi körökben, az alkotói szabadságról, a tiszta igazságról és a sztálinizmusról fejtegette nézeteit.¹⁷ Emiatt pártvonalon figyelmeztették, de ez nem bizonyult elegendőnek. Kányádi bukaresti írókollégáival – Paul Georgescuval,¹⁸ Mihail Petroveanuval¹⁹ és Zaharia Stancuval²⁰ – is megosztotta azt a személyes tapasztalatát, hogy a szovjetek is szimpatizáltak és csodálatukat fejezték ki a magyarok iránt a forradalom napjaiban. Titkosszolgálati vonalon ekkoriban úgy látták, hogy a Szovjet Kommunista Párt XX. Kongresszusa után²¹ a *Dolgozó Nő* munkatársának tevékenysége visszaesett, és egyre inkább az „*anarchikus kisburzsuj és más ellenséges véleményeket*” terjesztő magyar irodalmi sajtó hatása alá került. További negatívumként hatott, hogy Bajor Andorral²² együtt nem írta alá a romániai íróknak a magyar kollégákhoz intézett „ellenforradalmi eseményeket” elítélő hivatalos üzenetét.²³

1957 februárjában a kolozsvári pártszervek Budişteanu alezredesen²⁴ keresztül arról értesítették a Belügyminisztériumot, hogy a kolozsvári magyar írók köréből Kányádi Sándor, Bajor Andor és mások ellenséges tartalmú beszélgetéseket folytatnak, melyek hasonlítanak az „ellenforradalom” idején, Budapesten működő Petőfi Kör eszméire.

¹⁵ Panek Zoltán (1928–2001) erdélyi magyar prózaíró, költő. 1952. évi diplomaszerezését követően 1958. évi eltávolításáig az *Utunk* munkatársa. 1978-ban megjelent munkái vezettek az úgynevezett „csipkerózsa-vitához”. Munkásságából lásd PANEK 1978a, 1978b. Szervezett román titkosszolgálati megfigyeléséről lásd 1957 és 1988 közötti iratanyagát: ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0589160. sz. dosszié, 1–4. köt.

¹⁶ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 1. köt., 63. f.

¹⁷ Utazási tapasztalatai alapján kijelentette, hogy már érti, miért nem foglalkoznak idehaza a nemzetiségi kérdéssel, mert a Szovjetunióban is ugyanez történik a kisebbségekkel, ahol szintén nem élveznek előnyöket. Kányádi a *Dolgozó Nő* 1957. márciusi számában nem véletlenül foglalkozott a vogul kisebbség és a magyarok közötti nyelvrokonsággal. Uo., 75. f.

¹⁸ Paul Georgescu (1923–1989) román irodalomkritikus, esszéista, újságíró, író. A *Gazeta literară* főszerkesztője az 1950-es és 1960-as években. A témában lásd MIHĂILESCU, 2002.

¹⁹ Mihail Petroveanu (1923–1977) román irodalomkritikus és irodalomtörténész. Munkásságából lásd PETROVEANU, 1963.

²⁰ Zaharia Stancu (1902–1974) román író, költő, színházigazgató, újságíró, akadémikus, a Román Írószövetség elnöke. Munkásságából lásd STANCU, 1973.

²¹ BOTTONI, 2008b, 242–245.

²² Bajor Andor (1927–1991) erdélyi magyar író, költő, humorista. 1953 és 1957 között az Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó szerkesztőjeként, 1957-től 1962-ig a *Napsugár* című gyermeklap munkatársaként dolgozott, majd 1969-ig az Irodalmi Könyvkiadó szerkesztője volt. 1969 és 1987 között a bukaresti *Előre* napilap kolozsvári munkatársaként tevékenykedett. Korabeli munkásságából lásd BAJOR, 1957. Szervezett román titkosszolgálati megfigyeléséről lásd 1950 és 1989 közötti iratanyagát: ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0310321 sz. dosszié, 1–8. köt.

²³ Lásd az 1957. március 25-ei titkosszolgálati jegyzék tartalmát. ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 1. köt., 62. f.

²⁴ Nicolae Budişteanu (1922–1981) a Securitate tábornoka. 1957 és 1965 között, alezredesi rangfokozatban, a BM III. Belföldi Hírszerzési Igazgatóságának vezetője. Vezérőrnagy rangban tartalékos állományba került 1976. december 9-én.

Az „ellenforradalmi mag” kialakulásának lehetősége cselekvésre sarkallta az illetékeseket. A III. Belföldi Hírszerzési Igazgatóság 1957. február 21-én a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságát 361/00213358. sz. parancsában utasította a helyzet kivizsgálására.²⁵

Mindeközben a Bolyai Tudományegyetem Történelem és Filológia Fakultás tanársegédjének, Dávid Gyulának,²⁶ továbbá a harmadéves egyetemista Páskándi Géának²⁷ a letartóztatása és a *Piros Madár* című kötetének²⁸ bevonása és bezúzása tovább fokozta a nyugtalanságot a kolozsvári íróközösségben. Az informátori tájékoztatások szerint Kányádi, Bajor és Bodor Pál²⁹ azért agitáltak, hogy a kolozsvári magyar értelmiség tiltakozzon az intézkedések ellen. 1957. április 23-án, Ioan Moraru és Ioan Albu századosok emiatt fordultak a BM Kolozs Tartományi Igazgatóság VIII. bünyügyi vizsgálatok osztályához azzal a kéréssel és magyarázójegyzettel,³⁰ hogy fent nevezettek ügyében hallgassák ki a letartóztatott Dávidot és Páskándit.³¹ Kányádi és Fodor Sándor³² valóban közbenjártak a Bolyai 2. csoportban letartóztatottakért: 1957 április elején, saját költségükön Bukarestbe utaztak, ahol az RMP KB székhelyén Leonte Răutuól³³ kér-

²⁵ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 1. köt., 76–77. ff.

²⁶ Dávid Gyula (sz. 1928) erdélyi magyar irodalomtörténész, szerkesztő, műfordító. Az 1956-os magyarországi események romániai összefüggésében tartóztatták le, 1957. március 12-én. A Kolozsvári Katonai Törvényszék hét évre ítélte a magyarországi forradalom áldozataiért tartott Házsongárdi temetői megemlékezés szervezőjeként, az úgynevezett Bolyai 2. csoport keretében. Lásd DÁVID, 2006, 34, 129–130; Dávid Gyula közlése, az interjú Jánosi Csongor készítette Kolozsváron, 2008. október 29-én. Szervezett román titkosszolgálati megfigyeléséről lásd 1960 és 1989 közötti iratanyagát: ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 195537 sz. dosszié, 1–2. köt.

²⁷ Páskándi Géza (1933–1995) erdélyi magyar író, költő, esszéíró, drámaíró, publicista. 1957. március 18-án tartóztatták le. 1957. június 12-én a Kolozsvári Katonai Törvényszék hat év szabadságvesztésre ítélte, a korábban elítélt Várhegyi Istvánék által szerkesztett diákszövetségi program támogatása miatt. Lásd DÁVID, 2006, 274–275. Szervezett román titkosszolgálati megfigyeléséről lásd 1956 és 1986 közötti iratanyagát: ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0597316 sz. dosszié, 1–4. köt.

²⁸ Lásd PÁSKÁNDI, 1956.

²⁹ Bodor Pál (1930–2017) szerkesztő, újságíró, költő, műfordító. 1951 és 1967 között az *Utunk* munkatársa, szerkesztőségi főtájkára. 1967-től 1970-ig az Irodalmi Könyvkiadó nemzetiségi részlegét, majd a Kriterion Könyvkiadó magyar szerkesztőségét vezette. 1970-től 1979-ig a Román Rádió és Televízió nemzetiségi műsorainak főszerkesztője. Munkásságából lásd BODOR, 2001. Szervezett román titkosszolgálati megfigyeléséről lásd 1956 és 1989 közötti iratanyagát: ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0235453 sz. dosszié, 1–2. köt.; FCX fond, 0000072 sz. dosszié; Külügyi Hírszerző Szolgálat fond, 0053792 sz. dosszié.

³⁰ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 1. köt., 58–61. ff.

³¹ A kihallgatások meg is történtek. Lásd Dávid Gyula és Páskándi Géza 1957. május 18-ai kihallgatási jegyzőkönyveit. Uo., 52, 56–57. ff.

³² Fodor Sándor (1927–2012) erdélyi magyar író, műfordító. 1956-tól 1988-ig a *Napsugár* gyermeklap szerkesztője. 1953 és 1989 közötti kulturális ellenzéki tevékenységét román titkosszolgálati anyaga is bizonyítja. Róla lásd ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0589610. sz. dosszié, 1–5. köt.

³³ Leonte Răutu (sz. Lev Oighenstein, 1910–1993) zsidó származású román kommunista politikus. 1956 és 1965 között az RMP KB Propaganda és Kultúra Igazgatóságának vezetője. 1965-től 1981-ig az RKB KB Végrehajtó Bizottságának, majd Politikai Végrehajtó Bizottságának tagja. Róla lásd TISMĂNEANU–VASILE, 2008; MCCPCR, 2004, 508–509.

ték, hogy a Securitate bocsássa szabadon Páskándit.³⁴ Miron Constantinescu³⁵ és Fazekas Jánost³⁶ is megkeresték. Kányádi korábban az RMP Tartományi Bizottságánál is kilincselte Páskándiért, majd részt vett ennek június 12-ei tárgyalásán.³⁷

A bukaresti utasításnak megfelelően, továbbá „Szentpéteri” és „Sándor” fedőnevű informátorok jelentései következtében,³⁸ 1957. június 18-án elkészült a Kányádi megfigyelését szolgáló első intézkedési terv, melyet a tartományi igazgató Mihail Nedelcu ezredes³⁹ jóváhagyott. Az Emil Mărginean főhadnagy irányította kétfős operatív csapatnak, Rusu Constantin és Papp Béla hadnagyoknak – az uszító tevékenység mellett – elsősorban Kányádi baráti körét kellett feltérképezniük.⁴⁰ Ezt az intézkedést követte néhány nappal később, június 22-én, Kányádi Sándor egyéni nyomozati dossziéjának megnyitása, melyet már az új tartományi főnök, Brebán József alezredes⁴¹ hagyott jóvá.⁴² A Securitate még aznap beadványban fordult az RMP Városi Bizottságához is, hogy a párttagságra jelölt Kányádi esetében a nyomozást engedélyezzék.⁴³

Az intézkedéseket azonban nem követték azonnali titkosszolgálati „eredmények”, bár Kányádi tevékenységét 1957 folyamán előbb fél évre, majd egy évre felfüggesztették, és nem publikálhatták.⁴⁴ Mi több, végül nem a költőt, hanem feleségét, Tichy Magdolnát⁴⁵ tartóztatták le 1959. március 12-én, az 1956. októberi–novemberi „ellenforradalmi” tevékenység és a kolozsvári egyetemegyesítés kontextusában tartott 1958.

³⁴ Lásd Rusu Constantin hadnagy 1957. május 20-ai jelentését. ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 1. köt., 75. f.

³⁵ Miron Constantinescu (1917–1974) román kommunista politikus, szociológus, történész. A Dej-korszaki félreállítását követően, Ceaușescu hozta vissza a politikai életbe: 1969 és 1970 között tanügyminiszter, 1970 és 1972 között a „Ștefan Gheorghiu” Akadémia rektora, a Nagy Nemzetgyűlés elnöke. Róla lásd BOSOMITU, 2014.

³⁶ Fazekas János (1926–2004) romániai magyar kommunista politikus. Tevékenységéről lásd NOVÁK, 2012, 363–385.

³⁷ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 1. köt., 8. f.

³⁸ Lásd „Szentpéteri” 1957. február 18-ai, április 4-ei, május 3-ai, és 13-ai tájékoztató jelentéseit. Uo., 50–51, 64–65, 68–71, 73–74. ff.

³⁹ Mihail Nedelcu (1906–1982) a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságának főnöke 1952 és 1956/1957 között. Altábornagyi rangfokozatban tartalékos állományba került 1971. május 6-án.

⁴⁰ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 1. köt., 8–10. ff.

⁴¹ Brebán József (1920–2003) a BM Kolozs Tartományi Igazgatóság főnöke 1956/1957 és 1961 között alezredesi, majd ezredesi rangfokozatban. Tartalékos állományba került 1961. március 17-én.

⁴² ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 1. köt., 1–3. ff.

⁴³ Uo., 85–86. ff.

⁴⁴ Kányádi utólag Hajdu Győző tevékenységét látta e mögött, akinek feljelentésére nagygalambfalvi édesapjánál 1957-ben házkutatást tartottak. Az 1956-ban megjelent *Sívalytánc* című, már megjelent kötetét ekkoriban zúzták be, és a nyomdaköltséget két évig fokozatosan vonták le a költő fizetéséből. Lásd VERSHIT, 2009, 154–157.

⁴⁵ Tichy Mária Magdolna Aradon született, 1935. február 15-én, szülei Béla és Borbála. 1958-ban feleségül ment Kányádi Sándorhoz. Letartóztatásakor a Bolyai Tudományegyetem IV. éves magyar szakos diákja, közvetlen okként az 1956-os magyarországi forradalom idején tett „magyar nacionalista ellenséges állásfoglalásait” és az „ellenforradalmi eseményekkel” szembeni szimpátiáját és szolidaritását nevezték meg. Gyászszalagot viselt a forradalomban elesettek emlékére, részt vett a kolozsvári házsongárdi temetőben tartott 1956. november 1-jei megemlékezésen, az 1956/1957-es tanévben pedig kiállt mind a gyászszalag nyilvános használata mellett, mind azért, hogy egyetemista kollégái ne írják alá a Kádár János vezette

október 22-ei Ifjú munkás Szövetség (IMSZ) gyűlésén történtek miatt.⁴⁶ Ilyen összefüggésben kell értelmezni Brebán ezredesnek a belügyminiszter-helyettes Gheorghe Pintilie altábornagyhoz⁴⁷ intézett 1959. május 5-ei jelentés-kérelmét, melyben javaslatot tett Kányádi Sándor kolozsvári, Horea utca 48. szám alatti harmadik emeleti lakásának lehallgatására. A helyi Securitate az intézkedést a baráti beszélgetések és egyéb látogatók lehallgatása mellett az éppen szabadon bocsátása előtt álló feleség és a férje közötti beszélgetések megismerésével indokolta. A lakásba való behatoláshoz elterelő műveletekre volt szükség. Nagy István, az Írószövetség kolozsvári elnöke⁴⁸ előbb Tordára szóló megbízást adott volna Kányádinak, hogy mérje fel a helyi irodalmi kör tevékenységét. Eközben a távollétet kihasználó Securitate, a lakásba behatolva és a szükséges szereléseket elvégezve lehetővé tette volna, hogy a második emeleten lakó és a kolozsvári titkoszolgálatnál dolgozó Ioan Medeşan százados lakásából közvetlenül lehallgathassák a Kányádi házaspárt.⁴⁹

Az ekkori történeésekről a Kányádi Sándor és Oprea Florian százados⁵⁰ között az előbbi lakásán lefolytatott 1968. június 10-ei párbeszédből, majdnem egy évtizeddel később értesülünk. A költő előbb a Securitate fogságából 1959. május 13-án szabaduló felesége aznapi történetének esti részleteiből mesélt: az ebédlőajtó előtt hallgatódzó, magát hamisan ittasnak feltüntető Balla Károly egykori egyetemi asszisztensről, az Egyetemi Könyvtár munkatársáról. Később Kányádi az akkori megfigyelésükre tért ki. Felesége szabadulása után nem sokkal az alattuk lévő lakás tulajdonosa, egy idős hölgy, aki a padlás kulcsát is őrizte, elmesélte, hogy néhány nappal korábban a Securitate előbb evakuálta a második emelet lakóit, majd négy kőműves segítségével dolgozott a padlás-térben. Ezt követően, Kányádi megbízásából, felesége áthívta a szomszédasszonyt, más részleteket is kiderítve. Így derült fény arra, hogy társ lakója, Papp, „aki a Securitatén dolgozik”, napokig az ajtó kucskáló és az ablak előtt tartózkodott, jegyzeteket készítve a költőhöz feljárókról. Az idős hölgy végül Kányádi rendelkezésére bocsátotta a padlás kulcsait, aki a helyszíni szemle során, a közös falszakaszon, egy méter magasságban észrevett egy lyukat, amelyet bevakoltak és lemeszeltek. Hamar feltűnt a lakása felé tar-

Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányt támogató egyetemi szolidaritásnyilatkozatot. ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 4. köt., 438–439. ff.

⁴⁶ A Bolyai Tudományegyetem aulájában tartott gyűlésen az IMSZ aktivistái diákok egyetemi kizárását javasolták, ami miatt a jelenlévőkből többen kifütyülték őket. A tiltakozók emiatt első körben szervezeti tagságukat veszítették el, majd kizárták őket az egyetemről is. A résztvevők az egyetemek egyesítését „romanizálásnak” tekintették és az internátusok „összekeverése” is sokakat félelemmel töltött el. Mindez felerősítette a szakaszolgálati vizsgálatokat is. Uo., 447–448, 452, 457, 464–465. ff.

⁴⁷ Gheorghe Pintilie (sz. Pantelei Bodnarenko, 1902–1985) a Securitate tábornoka, vezetője 1948 és 1963 között. Lásd JELA, 2001, 49–50.

⁴⁸ Nagy István (1904–1977) erdélyi magyar kommunista, író, akadémikus. Munkásságából lásd NAGY, 1968; Uő, 1969; Uő, 1971.

⁴⁹ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 1. köt., 79–81. ff.

⁵⁰ Florian Oprea (1936–1999) a Securitate hivatásosa. A BM Kolozs Tartományi Igazgatóságán, majd a jogutód Kolozs Megyei Felügyelőségén szolgált 1959 és 1989 között. 1976-tól 1989-ig a „magyar nacionalistákkal” foglalkozó 1/B ügyosztály főnöke volt, 1984-től ezredesi rangfokozatban. A kolozsvári magyar értelmiség egyik „specialistája”.

tó két szál drót is, amelyek mikrofonokban végződtek. A levágott és kipróbált mikrofonokat Kányádi végül bevitte a Kolozs Tartományi Igazgatóság székhelyére, ahol szemléltető példaként átadta őket Brebán ezredesnek.⁵¹ A történethez hozzátartozik az az 1959. július 17-ei lehallgatási beszámoló, amely a Kányádi házaspár és Fodor Sándor író között lefolyt beszélgetés részleteit rögzítette, és amely nyilvánvalóvá teszi, hogy a költő lakáslehallgatást gátló intézkedéseit a Securitate rövid időn belül sikeresen áthidalta.⁵²

Bár a Hutira József kolozsvári rendőrfőnököt és Brebán József Kolozs Tartományi Securitate-parancsnokot jól ismerő Kányádi a későbbiekben saját közbenjárásainak tulajdonította felesége sikeres kiszabadítását, ez csak részben volt igaz. A kilátásba helyezett fizikai erőszakkal való fenyegetés hatására, melyet cellatársa is maradandóan elszenvedett, az eléje tett szövegeket Kányádi Magdolna lemásolta.⁵³ Előbb a 19 oldalnyi, április 29-i és május 4-i keltezésű, magyar kézírásos zárkajelentésben a bebörtönzöttekkel – Szigeti Erzsébet diósadi parasztasszony,⁵⁴ Ana Ciobotaru VI. éves orvostanhallgató,⁵⁵ Imre Magda magyar nyelv és irodalom szakos tanárnő,⁵⁶ Aglaia Tănase Jehova tanúja,⁵⁷ és Brigitte Felmerer V. éves orvostanhallgató⁵⁸ – folytatott „rendszerellenes” tevékenységről szóló „beszélgetéseit” adta közre.⁵⁹ 1959. május 6-án, 8-án és 9-én, továbbá 33 oldalnyi nyilatkozatban egykori diáktársairól, a magyarországi „ellenforradalom” idején és a Babeş és Bolyai egyetemek egyesítésekor „ellenséges magatartást” tanú-

⁵¹ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 4. köt., 325–327. ff.

⁵² Uo., 1. köt., 83–84. ff.

⁵³ Kányadiné Tichy Mária Magdolna közlése. Az interjú János Csongor készítette Budapesten, 2022. október 13-án.

⁵⁴ Szigeti Erzsébet (1915–?) háztartásbeli. 1959. április 6-án tartóztatták le. A Kolozsvári Katonai Törvényszék a BTK 207. cikkelye alapján fenyegetés vádjával 916/59. számú ítéletében hat év börtönre ítélte. Büntetését a csíkszeredai és aradi női börtönökben töltötte le. 1962. április 25-én szabadult a 295/62. számú kegyelmi rendelet alapján. Lásd AANP, FMP fond, Szigeti Erzsébet adatlapjai.

⁵⁵ Ana Ciobotaru (1936–?) román egyetemi hallgató. 1959. április 28-án tartóztatták le. A Kolozsvári Katonai Törvényszék 6212/59. számú felmentése és a 150789/59. számú parancs alapján szabadult 1959. október 25-én. Lásd AANP, FMP fond, Ana Ciobotaru adatlapjai.

⁵⁶ Imre Magda (1922–?) középiskolai tanárnő. 1959. április 4-én tartóztatták le. Tiltott írárok terjesztése vádjával, a BTK 209. paragrafusának 2. pontja alapján, 10 év börtönre ítélte a Kolozsvári Katonai Törvényszék. Az ítélethirdetésre 1958. május 25-én a protestáns teológus csoportok perében, az első, úgynevezett református teológusok csoportjában került sor. Büntetését a csíkszeredai, az aradi és a nagyváradi női börtönökben töltötte le. 1964. április 15-én szabadult a 176/964. sz. kegyelmi rendelet következtében. Lásd DÁVID, 2006, 37, 185; AANP, FMP fond, Imre Magda adatlapjai.

⁵⁷ Aglaia Tănase (1929–?) román munkásnő. 1959. március 5-én tartóztatták le. A szocialista rend elleni ármánykodás vádjával, a BTK 209. paragrafusa alapján előbb 18 év kényszermunkára ítélte a Kolozsvári Katonai Törvényszék. Az ítéletet 1963-ban a Legfelsőbb Bíróság kilenc év javítóbüntőre módosította. Büntetését a csíkszeredai, az aradi és a nagyváradi női börtönökben töltötte le. 1964. július 28-án szabadult a 411/964. sz. kegyelmi rendelet következtében. Lásd AANP, FMP fond, Aglaia Tănase adatlapjai.

⁵⁸ Brigitte Felmerer (1931–?) erdélyi szász egyetemi hallgató. 1959. február 19-én tartóztatták le. Tiltott kiadványok terjesztése miatt a Kolozsvári Katonai Törvényszék 409/59. sz. ítéletében hét hónap javítóbüntőre ítélte. Akárcsak Ciobotaru, a Kolozsvári Katonai Törvényszék 6212/59. számú felmentése és a 150789/59. számú parancs alapján szabadult a törvényszéki börtönből 1959. október 25-én. Lásd AANP, FMP fond, Brigitte Felmerer adatlapjai.

⁵⁹ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 4. köt., 477–495. ff.

sító Kiss Zoltánról, Ekárt Jutkáról, Baróti Pálról, Sárossy Éváról „vallott”, illetve a kolozsvári magyar szerkesztőségi megbeszélésekről.⁶⁰ Éppen ezért a kihallgatását vezető Lazár Dorobanțu, Mărgineanu és Papp főhadnagyok úgy látták, hogy a kolozsvári „magyar nacionalista” értelmiségi környezetben kiváló ismerettséggel rendelkező Kányádi Magdolnára inkább odakint lenne szükség. 1959. május 12-én javasolták informátori beszervezését, melyet Brebán ezredes még aznap jóváhagyott.⁶¹ A szabadon bocsátásakor kilátásba helyezett informátori beszervezést végül Kányádi úgy hatástanalította, hogy 1968-ig nem engedte vissza feleségét „a munka mezejére”.⁶²

Az 1959. június 27-én Kányádi nevére megnyitott egyéni dossziét december 18-án lezárták. A kolozsvári titkosszolgálat az informátori hálózattól és operatív technikából származó adatokat kis fontosságúnak minősítette, de ez nem akadályozta meg abban, hogy továbbra is megfigyeljék „a 675. számú objektumdosszié” keretében. Az 1958-ig „ellenséges, nacionalista és szovjetellenes” Kányádi tartózkodott a politikai tartalmú anyagok publikálásától. Magatartása azonban megváltozott, miután felesége szabadon bocsátásakor elbeszélgettek vele a tartományi RMP székhelyén, illetve a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságán. Az értékelés szerint ez a rendszerrel és a „szocialista-realista irodalommal” szembeni „megfelelő” magatartás kialakulásához vezetett, mely lehetővé tette, hogy oktatáspolitikai anyagokat írjon és publikáljon.⁶³

Bokor Lajos százados, a BM Kolozs Tartományi Igazgatóság „C” Osztályának kádere 1960. március 22-i jegyzékében megállapította, hogy a dosszié lezárásában foglalt határozatokat teljesítették. Az osztályvezető, István Ödön százados által is ellenjegyzett irat ismét kimondta, hogy Kányádi dossziéjának nincs művelési értéke, a megfigyelést lezárták, a „célszemélyt” a szokásoknak megfelelően továbbra is szerepeltetve az „ellenséges elemek” általános nyilvántartásában.⁶⁴

Kányádi informátori megfigyelése értelemszerűen tovább folytatódott. A Securitátnak tudomása volt az *Előre* bukaresti napilap⁶⁵ szerkesztőségében 1962. május 24-én elhangzott kollektivizálást érintő kritikáiról, továbbá azzal a válasszal is tisztában voltak, mely arra a kérdésre, hogy „mi hír Kolozsváron”, keserű iróniával a következőképpen hangzott: „minden rendben, csak az írószövetségi üléseken egyedül Balogh Edgár mer magyarul felszólalni”. Figyelemmel kísérték a szovjet vezetéssel kapcsolatos meg-

⁶⁰ Földes László, az *Utunk* főszerkesztője különösen azért aggódott, hogy a román hatóságok meg ne tudják, hogy még a magyarországi forradalmi események előtt kiküldött Magyarországra egy cikket, melyben a romániai magyarság „valós helyzetét” részletezte. Az írásról Kányádin kívül Hajdu Győzőnek is tudomása volt. Uo., 444–476. ff.

⁶¹ Uo., 438–441. ff.

⁶² A tisztánlátást segíti a Tichy Magdolna nevére megnyitott kétkötetes Kolozs megyei megfigyelési anyag is. ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 13351. sz. dosszié, 1–2. köt.

⁶³ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 1. köt., 91–96. ff.

⁶⁴ Uo., 97. f.

⁶⁵ Az *Előre* a bukaresti *Romániai Magyar Szó* napilap „folytatása”, mely 1953. április 1. és 1989. december 22. között működött.

jegyzéseit, és az 1962. évi magyarországi látogatásán hozzá intézett Illyés Gyula-mondat is fennmaradt: „Nincs szükség Erdélyben mártírokra.”⁶⁶

1964. február 20-án Andrei Olimpiu alezredes, a III. Belföldi Hírszerzési Igazgatóság vezető helyettese⁶⁷ azzal fordult a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságához, hogy jelentésben összesítsék a *Napsugár* folyóirattal kapcsolatos negatívumokat. Parancsához az okot a folyóirat tevékenységének a KISZ Központi Bizottsága és az Oktatásügyi Minisztérium előtti soros kiértékelése szolgáltatta, és amely hiányosságainak elkendőzésére „bukaresti ellenséges elemek” már lépéseket tettek. Nicolae Pleșiță őrnagy⁶⁸ és Dumitru Dumitrescu százados⁶⁹ február 27-én válaszoltak a parancsra, melyben inkább a folyóirat tevékenységének megfigyelésével kapcsolatos operatív helyzetet fejtegették. A *Napsugárt* a KISZ KB és a Kolozs Tartományi KISZ Bizottság ellenőrizte, és a hatályos utasítások értelmében nem állt a Securitate érdeklődésének középpontjában. A szerkesztőségben egyetlen informátor volt, akit az írók körében – az „ellenséges és nacionalista megnyilvánulásairól” ismert Fodor és Kányádi esetében – használtak, de nem a szerkesztőség működésének lefedésére. A folyóirat tevékenységének februári kiértékeléséről, melyre a központi és megyei KISZ-kiküldöttek mellett az oktatási minisztérium is delegált egy képviselőt, „Tamás” ügynöktől értesültek. A *Napsugár* a korábbi évekkel ellentétben gyümölcsöző munkát folytatott, hiányosságként azonban rámutattak a kisebbségi téma sablonos kezelésére. Arra a következtetésre jutottak, hogy szükség volna a folyóirat profiljának megváltoztatására, így fokozva nevelő szerepét. Emiatt a tanügyi káderekkel, pioníroktatókkal, tanügyi inspektorokkal és más Kolozs megyei illetékesekkel folytatandó tanácskozó jellegű találkozók összehívásáról döntöttek, melyek eredményeit a folyóirat szerkesztőinek a legközelebbi kiértékelésen kellett bemutatnia.⁷⁰

Az 1960-as évek közepén a román politikai rendőrség rövid időre szem elől tévesztette Kányádit. 1967. december 28-án – a már az ideológiai enyhülést és nyitást sugalló politikai lépésekkel fémjelzett Ceaușescu-érában –, Victor Drăgoi alezredes, a III. Belföldi Hírszerzési Igazgatóság helyettes vezetője⁷¹ – némileg összekeverve a tényeket – az

⁶⁶ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 2. köt., 1–3. f.

⁶⁷ Andrei Olimpiu (1923–1990) a Securitate hivatásosa. 1948 és 1970 között a Fővárosi Securitate Igazgatóság, a Bukarest Tartományi Igazgatóság, majd a Legfelső Állambiztonsági Tanács tagja. Ezredesi rangfokozatban tartalékos állományba került 1970. augusztus 31-én.

⁶⁸ Nicolae Pleșiță (1929–2009) a Securitate tábornoka. A BM Kolozs Tartományi Igazgatóságának főnöke 1962 és 1967 között őrnagy, alezredesi és ezredesi rangfokozatokban. Személyi adatlapjának utolsó tétele szerint 1984-ben, a grădișteai kiképzőközpont parancsnoka volt altábornagyi rangban.

⁶⁹ Dumitru Dumitrescu (1926–?) a Securitate hivatásosa. 1962 és 1972 között a BM Kolozs Tartományi Igazgatóságán, majd a megyésítést követően a Kolozs Megyei Felügyelőségen szolgált. 1972 és 1984 között a Fehér Megyei Felügyelőség vezető főfelügyelője volt. 1984-ben visszahelyezték Kolozsvárra, majd ezredesi rangfokozatban tartalékos állományba került 1984. december 4-én.

⁷⁰ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 4. köt., 423–424. ff.

⁷¹ Victor Drăgoi (1924–1998) a Securitate hivatásosa. 1967 és 1970 között a III. Belföldi Hírszerzési Igazgatóság helyettes vezetője. Azon kevesek egyike, aki a korabeli kémelhárítás és külföldi hírszerzés területén vezető funkciókban is kipróbálhatta magát. Ezredesi rangfokozatban tartalékos állományba került 1978. október 5-én.

Ausztriában járó Kányádi felől érdeklődött.⁷² A bécsi PEN Klub meghívására, 1967 novemberében Kányádi ugyanis több előadást tartott a romániai magyar irodalomról Ausztriában, melyek nagy sikert arattak, és amelyek összefoglalóját később a *Korunk*⁷³ is leköszölte. A költőről több nyugati rádióadóban is elismerően nyilatkoztak, és ez a népszerűség belföldön, hazai téren is érezhetővé vált. A Securitate figyelmét különösen az keltette fel, hogy több olyan magyar „szökevény” is kapcsolatba lépett vele, akiről tudták, hogy román állampolgárok felől „érdeklődnek”. Éppen ezért 1968. április 8-án Florian Oprea százados, az osztályvezető Gheorghe Muşuroia őrnagy⁷⁴ jóváhagyásával, a 957. számú Minisztertanácsi Határozatra (MH) hivatkozva, mely a külföldre kiutazók kémelhárító felkészítéséről rendelkezett, és amelyet a kolozsvári Írószövetség még nem dolgozott fel, kezdeményezte a Kányádival való kapcsolatfelvételt.⁷⁵

A felügyelőség vezetőségi támogatásával – a fentiekben is hivatkozott – beszélgetésre 1968. június 10-én került sor. A nyilvánvalóan meglepődött Kányádi készségesen beszámolt kéthónapos ausztriai útjáról, melyre az 1967. augusztusi meghívó határidejét egy hónappal lekésve, október elejétől került sor. Kitért az újságíró és költő Bárdos Arthurra,⁷⁶ aki fogadta őt Bécsben, és aki „tendenciózus” cikkekben részletezte az erdélyi magyarság sorsát. Beszámolt a bécsi PEN Klubban és a Pálffy-klubban tartott irodalmi estekről, amelyeket követően a bécsi román nagykövetség is gratulált Kányádinak. Szót ejtett a nyugati írókkal kötött ismeretségeiről is, akik látva bécsi sikerét, hasonló meghívásokat ígértek meg neki. Kányádi már ekkor szóvá tette Opreának, hogy szeretne az Amerikai Egyesült Államokba, Franciaországba és újra Ausztriába utazni még 1968 nyarán. Beszámolt az őt és az első Forrás-nemzedék tagját, Lászlóffy Aladárt⁷⁷ ért

⁷² Lásd a 380/NC/350684. számú parancs tartalmát, melyben egy „Gabika” nevű stewardest Kányádi lányaként szerepeltetnek. ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 4. köt., 321. f.

⁷³ Az 1926-tól megjelenő kolozsvári *Korunk* folyóiratnak három időszakát különböztetik meg. A második államszocialista korszakban, az 1957 februárjában 17 évnyi kihagyás után újraindult *Korunk* az 1974/6. számtól a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács folyóirata az 1989. decemberi rendszerváltásig.

⁷⁴ Gheorghe Muşuroia (1933–?) a Securitate hivatásosa. A BM Kolozs Tartományi Igazgatóságán, majd a Kolozs Megyei Felügyelőségen szolgált 1954 és 1976 között. Ezt követően áthelyezték a Beszterce-Naszód Megyei Felügyelőséghez, ahol 1977-től 1989-ig ezredesi rangban a felügyelőség parancsnoka volt.

⁷⁵ Lásd a „Források” rész fordításait, az „1. Lakáslehallgatási jegyzőkönyv” és „2. Titkosszolgálati jelentés” című iratanyagokat.

⁷⁶ Bárdos B. Arthur (1923–2011) zsidó származású erdélyi magyar újságíró, költő és novellista. A kolozsvári *Utunk* szerkesztője 1948 és 1958 között. 1959-ben valutaüzerkedésért 12 év börtönre ítélték. Szabadulása után, 1966-ban Ausztriába, Bécsbe emigrált, ahol az elkövetkezendőkben a *Kurír* napilapnál működve, magyar emigráns lapokban is publikált. Róla lásd MERLE, 2010. A román titkosszolgálatlaltal fenntartott kapcsolatáról – kolozsvári otthonának K-lakásként történő használatáról, peréről (Koltai Imre és hét társa), börtönbüntetéséről, illetve informátori tevékenységéről – lásd az 1953 és 1969 közötti iratanyagait: ACNSAS, Hálózati fond, R 188667. sz. dosszié; R 459746. sz. dosszié; illetve Bűnügyi fond, P 041707. sz. dosszié, 1–5. köt.

⁷⁷ Lászlóffy Aladár (1937–2009) erdélyi magyar költő, író, műfordító, szerkesztő. 1961-ben az Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó kolozsvári fiókszerkesztőségében dolgozott, 1962 és 1969 között pedig a *Napsugárnál* működött. 1970-ben a Dacia Könyvkiadó főszerkesztője, majd az *Előre* és az *Utunk* kolozsvári munkatársa. Munkásságából lásd az elsőköteteseket közlő új könyvsorozatban megjelent Forrás-kötetét, LÁSZLÓFFY, 1962. Szervezett román titkosszolgálati megfigyeléséről lásd 1971 és 1989 közötti iratanyagát: ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0210131. sz. dosszié.

„támadásról”, melyre április 22-én egy pécsi irodalmi esten került sor, és ahol bár tendenciózus kérdéseknek és kijelentéseknek vetették alá őket, kellő objektivitással viszonyultak a kérdezőkhöz.⁷⁸ Kányádi visszautasította, hogy nyilatkozzon a romániai magyar irodalomról a Kossuth Rádió felkérésére, és azt javasolta, hogy inkább jöjjenek el Romániába és hivatalosan kérelmezzék ezt. Teljes mértékben tisztában volt mind az anyaországi, mind a romániai irodalmi történésekkel. A Magyar Írószövetség 1968. májusi kerekasztal-vitáján, Czine Mihály⁷⁹ javaslatára, kimondta a romániai magyar irodalom kettős kötődését, de a legfelső pártvezetéssel Bukarestben, 1968. június 28-án kiegyező romániai magyar értelmiség, hogy megőrizze frissen szerzett kulturális vívmányait és bizonyítsa lojalitását, visszautasította ezt.⁸⁰

A jó hangulatban lefolyt beszélgetést követően Oprea százados optimistán jegyezte meg, hogy Kányádi rávehető az „együttműködésre”, de elsősorban külföldi kapcsolata kiaknázásával. Úgy vélte, hogy beszerzéséhez a pártszervek segítségére lenne szükség, amelyek ilyen értelemben határoznák meg feladatait. „Egy ilyen ember beszerzésével – írta – minőségi behatolásokra” kerülhetne sor mind a magyar emigrációs központokban, mind a hazai „csúcs nacionalista elemek” között.⁸¹

Kányádi még aznap, 1968. június 10-én mélyreható beszélgetést folytatott Balogh Edgárral a romániai irodalmi élet „dogmátlánítási, megújulási és liberalizációs folyamatáról”. A teljes mértékben lehallgatott beszélgetés kellően mutatta Balognak a romániai magyar értelmiség fölött gyakorolt korabeli hatalmát, miután zavartalanul fejtegette elképzeléseit a fiatal költőnek „az új orientációnak” megfelelő fiatalok előléptetéséről.⁸² A párbeszéd fontosságát jelzi, hogy a főfelügyelő Constantin Ioana alezredes még az-

⁷⁸ Egy névtelen személy Kányádinak feltette a kérdést: „Mennyit fizet a román állam azért, hogy ilyen szépen beszélj róla? Az utóbbi 10 napban 12 erdélyi személlyel beszélgettem, akik mindannyian mást mondtak. Hagyjátok, mert tudok én a magyarok elleni nyomásgyakorlásról, és az üldözésekről, amelyeknek ki vannak téve.” ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 4. köt., 325. f.

⁷⁹ Czine Mihály (1929–1999) Széchenyi-díjas magyar irodalomtörténész, kritikus, egyetemi tanár. Róla lásd VÉGH, 2002.

⁸⁰ A román pártvezetésnek 1968 nyarán – a nemzetközi történések, a Prágai Tavasz és a csehszlovákiai bevonulást megelőző politikai lépések fényében – az addiginál is nagyobb szüksége volt a teljes romániai társadalom támogatására. Ennek jegyében került sor a kisebbségi magyar értelmiségi képviselőkkel folytatott fenti találkozóra, ahol a romániai magyarság jogi státusának és az állami és pártszervekben való képviseletének rendezése mellett felmerült a sajátos, kollektív jogokat összefoglaló kisebbségi státútum elkészítése és a magyar anyanyelvi oktatás helyzetének rendezése is. A kulturális jellegű kérések és sérelmek részletezése mellett, ráérezve a lehetőségekre, a felszólalók új folyóiratokat kértek, magyar és német nyelvű tévé- és rádióműsorokat, illetve a meglévő újságok mennyiségi és minőségi feljavítását. A nemzetiségek nyelvén történő könyvkiadás kérdése mellett a kisebbségek számára külön könyvkiadót szorgalmaztak. E tanácskozás pozitív hozadékaként hozták létre utólag a Kriterion Könyvkiadót és *A Hét* kulturális közéleti hetilapot, valamint ekkor indult be a román tévé magyar és német nyelvű műsora. Az 1968-ban létesült Hargita és Kovászna megyékben, de másokban is, a hatvanas évek végén és a hetvenes évek legelején lehetőség adódott a helyi magyar kultúra ápolására, magyar jellegű szobrok, emlékművek, emlékházak felállítására. Lásd NOVÁK, 2011, 33–81.

⁸¹ Lásd Florian Oprea százados 1968. június 12-ei összefoglaló jelentését a Kányádival folytatott beszélgetéséről. ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 4. köt., 323–328. f.

⁸² Lásd alább a 3. és 4. számú forrást.

nap továbbította az ezt részletező jegyzetet az Általános Belföldi Hírszerzés I. Igazgatósága 4. bukaresti ügyosztályának, továbbá Remus Bucşa első titkárnak, aki az RKP Kolozsvári Muncipiumi Bizottságát 1968 és 1975 között vezette, illetve Aurel Ducának,⁸³ aki az RKP Kolozs Megyei Bizottságát irányította.⁸⁴

A Kányádi személye körüli fokozódó titkosszolgálati érdeklődést jelzi Tóth Ferenc százados 1968. június 17-én központilag jóváhagyott szintézisjelentése. 1967. szeptember 26-án a költő elfogott leveleit tartalmazó megfigyelési dosszié megnyitására került sor, miután a szegedi Ilia Mihály⁸⁵ felajánlotta neki, hogy legyen a *Tiszatáj* külső munkatársa és küldjön verseket publikálásra. Tóth a vizsgálat során megállapította, hogy Kányádi ténylegesen elfogadta az együttműködést, mi több, a színház és történelem területein tevékenykedő szakembereket is mozgósított, akik maguk is közlésre szánt anyagokat juttattak el a *Tiszatáj*nak. A százados javasolta a levelezést nyomon követő dosszié lezárását, szintézisjelentését a muncipiumi I. osztálynak továbbítva, hogy a továbbiakban „hatékonyabb eszközökhöz” folyamodhassanak.⁸⁶

1968. november 25-én Oprea százados a 957. sz. MH értelmében kémelhárító eligazításban részesítette Kányádit, hogy a költő és felesége két nappal később megkezdhesse három hónapos ausztriai és franciaországi kiutazását. Oprea a júniusi beszélgetést követő hónapokban, mintegy „véletlenül”, sorozatosan találkozott Kányádival, melyek során barátkozó általános jellegű beszélgetésekre került sor. A százados meghívta a költőt a Securitate létrehozásának 20. évfordulójára rendezett ünnepi eseményekre. Kányádi el is fogadta meghívást, és saját költségén részt vett a „Bukarest” étteremben megrendezett közös ebéden, ahol Ioan Onac százados⁸⁷ és más kolozsvári tisztek társaságában foglalt helyet. „Szentpéteri” informátor szerint utólag dicsérően és dicsekedve nyilatkozott a rendezvényről, és nyilvánvalóan jólesett neki a „rehabilitálási” gesztusként értelmezett meghívás. Az informatori hálózat Kányádi „jó magatartására” vonatkozó híradásával összhangban, a költő többször is megkereste Opreát, hogy az ő és felesége útlevélügyében sikeresen közbenjárjon. Rendszerjellegzetességnek tekinthető a százados 1968. november 27-ei titkosszolgálati jelentésében tett megjegyzése, mely szerint miután eleve pozitívan bírálták el a Kányádi házaspár útlevélkérelmét, közbenjárására

⁸³ Aurel Duca (1923–1992) román kommunista tisztviselő, diplomata. Az RMP/RKP KP tagja 1960 és 1974 között, a Központi Revíziós Bizottság tagja 1974 és 1989 között. 1973-tól 1978-ig lengyelországi román nagykövet. Lásd MCCPCR, 235–236.

⁸⁴ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 4. köt., 335–336. f.

⁸⁵ Ilia Mihály (sz. 1934) magyar irodalomtörténész, irodalomkritikus, szerkesztő. Róla lásd KÁNTOR, 2014a.

⁸⁶ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 4. köt., 333–334. ff.

⁸⁷ Ioan Onac (1935–2006) a BM Kolozs Tartományi, majd Kolozs Megyei Felügyelőségének munkatársa. A 3. belföldi hírszerzési ügyosztály, majd az 1967. szeptemberi átszervezést követően a hasonló feladatkörű I. ügyosztály munkatársa 1975-ig. 1976-ban átírányították a „magyar nacionalistákkal” foglalkozó I/B ügyosztály állományába. A korabeli protestáns egyházi ügyek egyik legjobb ismerője. Alezredesként tartalékos állományba került 1988. május 14-én.

nem volt szükség, de ő ennek ellenére mégis abban a hitben hagyta a költőt, hogy erre az ő segítségével került sor.⁸⁸

*

A román titkosszolgálat vezetőivel folytatott „párbeszéd” – a hetvenes és nyolcvanas évekbeli homogenizációs politika közepette is – az elitben helyet szerző erdélyi magyar kisebbségi értelmiségi érdekérvényesítő erőfeszítéseinek sajátos példája. A fiatal Kányádi története azt mutatja, hogy a politikai rendőrséggel fenntartott viszony megítélésekor nem lehet kizárólagosan együttműködő informátori kapcsolatban vagy a teljes elutasítás ellenpólusában gondolkozni. Megfigyelési-adatgyűjtő dossziéja későbbi iratanyagai is azt látatják, hogy a Securitatével fennálló kapcsolatát mindvégig egészségesen értelmezte, a szakmai sikereiből és népszerűségéből adódó nemzetközi ismertségét és kapcsolati hálóját pedig agresszíven kihasználta, és emiatt a napjainkban még mindig domináló áldozati narratíva perspektívájából hihetetlennek tűnő módon, időnként ő maga lépett fel idomárként a romániai kommunista rendszer elérhetetlennek látott/hitt pribékjeivel szemben.

A szakirodalom generációs csoportjainak névsorait vizsgálva Kányádi neve nem bukkan fel sehol, holott az 1920-as években születettekhez – Sütő András⁸⁹ Domokos Gézához⁹⁰ és Fazekas Jánoshoz – hasonlóan, az e tanulmányon túlmutató hetvenes és nyolcvanas években ő maga is, elsősorban „legálisan” próbálta kijárni a közösségi kollektív sérelmek orvoslását. A besorolatlan státusz (mint előny) oka vélhetően az, hogy Kányádi e generáció tagjaival szemben nem volt párttag, sosem próbálta ki a pártpolitikát, és társadalompolitikai elismertségét elsősorban szakmai – irodalmi – tevékenységének köszönhette. Élettörténete emiatt valahol a határon van az erdélyi magyarságért párttagsággal rendelkező többnyire törvényesen küzdők és a párttagságot elutasító fiatalabb, 1940-es és 1950-es évek (ötödik) generációjának – Tóth Károly Antal, Cseke-Gyimesi Éva, Tőkés László, Szócs Géza és mások – radikális, „törvénytelen” eszközökhöz is folyamodó egyéni életpályái között.

⁸⁸ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 4. köt., 316. f.

⁸⁹ Sütő András (1927–2006) erdélyi magyar író, újságíró, drámaíró, kommunista tisztviselő. A bukaresti *Falvak Népe* főszerkesztője 1948 és 1954 között, a marosvásárhelyi *Igaz Szó* főszerkesztő-helyettese 1954-től 1959-ig, majd az *Új Élet* főszerkesztője 1959-től 1989 júniusáig. Az RKP KB póttagja 1969 és 1984 között, és három ciklusban is, 1965 és 1980 között a Nagy Nemzetgyűlés képviselője. Róla lásd MCCPCR, 553; Sütő, 1993; Uő, 2006. Az 1964 és 1989 közötti román titkosszolgálati megfigyeléséről lásd ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0000322. sz. dosszié (csoportos dosszié – Sütő András), Dokumentációs fond, D 0013409. sz. dosszié, 35–37. köt. (magyar irredentisták – Sütő András).

⁹⁰ Domokos Géza (1928–2007) erdélyi magyar író, műfordító, kommunista tisztviselő, politikus. 1961-től a bukaresti Irodalmi Könyvkiadó nemzetiségi részlegének főszerkesztője, 1970-től 1993-ig a Kriterion Könyvkiadó igazgatója. 33 kötetes román titkosszolgálati anyagából 29 kötet lehallgatási anyagokat tartalmaz, és csupán négy kötet áll a korabeli történések szokványos megrajzolására. A rendszerváltás után megalapította a Romániai Magyar Demokrata Szövetséget és első elnökeként tevékenykedett. Korabeli működéséről lásd ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0203541. sz. dosszié, 1–33. köt.; DOMOKOS, 2000; KÁNTOR, 2014c.

Források

1.

Lakáslehallgatási jegyzőkönyv⁹¹

[Kolozsvár,] 1968. április 8.

Magyar nyelvről fordítva⁹²
Fóliók száma 13.

Hangrögzítés kelte 1968.IV.8
SZIGORÚAN TITKOS
Egyedi példány
I. Municípiumi Osztály

BARTHA – LAKÁS⁹³

7.00 és 15.55 között mozgások és szomszédos zajok hallatszanak.

15.55-kor megjelent a szobában BARTHA és egy személy, akit KÁNYÁDI SÁNDOR-nak hívnak. A beszélgetést SÁNDOR úr indítja, aki azt részletezi, hogy az avantgárd és TAMÁSI ÁRON nagy követője. Emlékeztet arra, hogy márciusban a *Hargita* napilapban⁹⁴ közölt egy cikket, amelyben TAMÁSI ARON, BENEDEK ELEK, TOMPA MIHÁLY [helyesen LÁSZLÓ]⁹⁵ és TOMCSA SÁNDOR⁹⁶ nevének utcanévként történő használatát kérte.⁹⁷

BARTHA közbeszól és közli SÁNDOR-ral, hogy szerinte DARVAS⁹⁸ ügye nem igényel további vitát, amire nemleges választ kap. (Úgy tűnik, mielőtt beléptek volna a szobába, a M.N.K. írójáról, DARVAS JÓZSEF-ről beszélgettek.)

Témát váltva BARTHA a *Korunk* folyóiratról beszél. Kifejti, hogy sok a félreértés a szerkesztőségben. Ő például elég jól kijön KÁNTOR-ral,⁹⁹ aki becsületes ember és

⁹¹ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 4. köt., 350–357. ff.

⁹² A magyar nyelven folytatott beszélgetést Dénes Magdolna hadnagy többnyire leíró módban összesítette, bár a fontosabbnak látott párbeszédet teljes egészében visszaadta román nyelvű fordításában. Ebből fordítottam „vissza” magyarra a szöveget, amely így valamelyest eltérhet a valóban elhangzott párbeszédétől.

⁹³ A „Bartha” fedőnév Balogh Edgár megfigyelési fedőneve. Román titkosszolgálati iratanyagainak összefoglalásáról lásd BANDI, 2023, 78–86.

⁹⁴ A *Hargita* napilap az RKP Hargita megyei Bizottsága és a Megyei Néptanács napilapja volt Csíkszeredában, 1968-tól az 1989-es rendszerváltásig.

⁹⁵ Tompa László (1931–1998) előadóművész, színész. A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagja. 1966-ban Magyarországra távozott. Az 1960 és 1984 közötti román titkosszolgálati megfigyeléséről lásd ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 849025. sz. dosszié; I 849534. sz. dosszié.

⁹⁶ Tomcsa Sándor (1897–1963) erdélyi magyar író, karikaturista, újságíró, elbeszélő, színműíró, a székelyudvarhelyi művelődési élet közismert alakja. Róla lásd NAGY, 2000.

⁹⁷ A kérdéses cikkről lásd KÁNYÁDI, 1968b, 1.

⁹⁸ Darvas József (1912–1973) kétszeres Kossuth-díjas magyar író, publicista, politikus, a népi írók mozgalmanak egyik legjelentősebb alakja. Munkásságából lásd DARVAS, 1963.

⁹⁹ Kántor Lajos (1937–2017) erdélyi magyar irodalomtörténész, filológus, kritikus, szerkesztő. 1959-től kezdve a *Korunk* irodalmi szerkesztője, 1963-tól a művészeti rovat vezetője is. Munkásságából lásd KÁNTOR, 2014b. Szervezett román titkosszolgálati megfigyeléséről lásd 1960 és 1989 közötti iratanyagát: ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0211671. sz. dosszié, 1–6. köt.

vannak nézetei, másrészt ERNŐ-vel¹⁰⁰ gyakrabban ütközik, mert neki meg nincsenek, és csak most kezdi megérteni, hogy a *Korunk* a magyar nemzet folyóirata.

BARTHA elmondja, alig várja, hogy megszabaduljon LÁSZLÓ BÉLÁ-tól,¹⁰¹ hogy nyugdíjba vonuljon, majd FARKAS LACI-ra¹⁰² tereli a szót, aki szerinte külföldi ellen-ség és kozmopolita, de aki ugyanakkor ért a munkájához.

BARTHA mindezek után szemrehányást tesz SÁNDOR-nak, hogy nem veszi komolyan kulcspozícióját és nem támogatja, nem veszi figyelembe, hogy körülbelül 5 éve van még élni és alkotni. SÁNDOR úr kifejti, hogy neki sincs sok megélnivalója, mert bár fiatalabb BARTHÁ-nál – olyan foglalkozása van, ami közvetett módon halálhoz vezet.

BART[H]A elmeséli, hogy többet szeretne közügyekkel foglalkozni, „de a pokol”, ahol dolgozik, megakadályozza ebben. Meggyőződésének ad hangot, hogy SÁNDOR eredményes munkát végezhet a nemzet- és kultúrpolitika területén. SÁNDOR viszont úgy látja, hogy ezen a téren nem tud mit tenni. Majd BART[H]Á-nak az *Ifjúmunkás* folyóiratban¹⁰³ megjelent cikkét dicséri. BARTHA elmondja, a cikkben azt kívánta kiemelni, hogy abszolút elismer mindent, ami a románoké, ugyanakkor kikövetel mindent, ami a magyaroké.¹⁰⁴

E téma margójára BARTHA a következőket mondja:

B. – Abszolút mindent elismerem, ami a románoké, de ezzel szemben mindenre igényt tartok, ami az enyém. Csak így tudom helyreállítani a problémákat! Egy dolgot meg kell értened, amit kissé szatirikusan és nem reálisan fogalmazok meg! Sok zsidó [származású] állampolgár kapta azt a feladatot, hogy a nacionalizmus megfékezéséért a proletár-nemzetközi és kozmopolita vonalat terjessze a magyarok között. Ha körülnézel, minden kulcspozícióban olyanokat látunk, akik az internacionalizmus alapján elnemzetietlenítik kultúránkat. Ilyen feltételek mellett nem tehetek mást, mint megerősítem: „Ha a romá-

¹⁰⁰ Gáll Ernő (1917–2000) zsidó származású erdélyi magyar szerkesztő, szociológus, egyetemi tanár, filozófiai író. Az 1957. évi újraindulástól 1984-ig a *Korunk* főszerkesztője. Az 1957 és 1989 közötti román titkosszolgálati megfigyeléséről lásd ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0210370. sz. dosszié, 1–10. köt.

¹⁰¹ László Béla (1909–1980) erdélyi magyar író, újságíró, szerkesztő. A második világháború után, 1945-től az *Igazság* majd 1956-ban a *Művelődés* szerkesztője. Mindeközben az *Utunk*, az *Új Élet* és az *Előre* munkatársa. 1957-től az újra meginduló *Korunk* szerkesztőségi titkárának választották. 1972-ben nyugalmába vonult. A román titkosszolgálatlal fenntartott kapcsolatáról lásd az 1952 és 1989 közötti iratanyagokat: ACNSAS, Hálózati fond, R 0367853. sz. dosszié, 1–3. köt.

¹⁰² Farkas László (1920–2005) erdélyi magyar közgazdász, újságíró, műfordító. A *Korunk* új folyamának megindulásakor a terjesztési hálózat megszervezője 1957 és 1964 között, majd a külpolitikai rovat vezetője 1964-től 1974-ig. Fordítói munkásságáról lásd CAZAN, 1973.

¹⁰³ Az *Ifjúmunkás* a romániai Kommunista Ifjúsági Szövetség 1922 és 1989 között kiadott magyar nyelvű folyóirata volt. Az 1957-ben újrainduló lap 4. folyama vált végül igazán ifjúsági réteglappá, melynek erőssége a riport és az igényes publicisztika volt.

¹⁰⁴ A szóban forgó cikkről lásd BALOGH, 1968, 1–2.

nok átértékelik TITU MAIORESCU-t,¹⁰⁵ LUCIAN BLAGA-t¹⁰⁶ és GOGA-t,¹⁰⁷ akkor tegyük ezt mi is.” Mindig erre a kérdésre hivatkozom, és azt mondom: „A dákórómaiakról van szó? Rendben! Csak nem fogok a dákórómaiak miatt vitatkozni. De akkor én is jövök a székelyek eredetével!” Igaz?

S. – Nagyon jó! Gratulálok!

B. – Mélyen felzaklatott GÁLL ERNŐ, aki egyszer azt mondta nekem: „Rendben Edgár! Értsünk szót! Ezentúl minden számban lesz egy magyar cikk”, bántott ez az ügy. Csúppán egyetlen magyar cikk a folyóiratban?

S. – De miért nem változtatod meg?

B. – Nem lehet megváltoztatni! Senkit sem lehet megváltoztatni! Ő egy patológiai eset!

S. – Most kellett az 50. évfordulót megünnepelni. Szervezzék meg az erdélyi dráma művészeti fesztivált! Ez a fesztivál magyar, román és német lesz, és Balázsfalván rendezik meg. De ugyanakkor tartsák meg a székely és szász fesztivált is! Ebből nem engedek! Arra gondoltam, hogy a székelyt a MAROSVÉCS-i kastélyban kellene megtartani, de az a hely nem jó, mert ott van egy intézet! A székely fesztiválra a természet közepén kerüljön sor, valahol a hegyek között, nehezen megközelíthető helyen.

B. – Szívvel-lélekkel támogatni fogom, de felhívom a figyelmedet ADY évfordulójának¹⁰⁸ szükségességére!

S. – Igen.

B. – És ez az ADY-évforduló is nagyszabású legyen!

S. – Igen. KÓS KÁROLY pedig azt mondta, hogy szükség van ENDRE KÁROLY¹⁰⁹ évfordulójára, és ezt reprezentációra kell fordítani. Kifejtette, hogy ilyen dolgokkal mindig elő kell állni. Hozzáfűzte: „Olvastam a verseit, vannak köztük nagyon jók is.”

B. – Rendben!

S. – Azt mondta, ki kell használni az alkalmat...

B. – ENDRE KÁROLY nem fog semmit sem mondani! Esetleg tudod, mit fog mondani? Azt fogja mondani, hogy „becsületes románok vagyunk”. Fogalmad sincs, milyen verseket írt! Azért szakítottam meg vele a kapcsolatot, mert hozott nekünk néhány verset, amelyben leírta a tényt (félbeszakad a mondat).

S. – Na jó! De van még valaki, egy öreg! KÓS bácsi! Ő írhatna a székelyekről.

¹⁰⁵ Titu Liviu Maiorescu (1840–1917) román esztéta, irodalomkritikus, műfordító, egyetemi tanár, államférfi, irodalmi mecénás. A *Junimea* irodalmi társaság és a *Convorbiri literare* folyóirat vezéralakjaként meghatározó befolyást gyakorolt a 19. század második felének román irodalmi életére. Munkásságából lásd MAIORESCU, 1985.

¹⁰⁶ Lucian Blaga (1895–1961) román filozófus, újságíró, költő, író, dramaturg, fordító, egyetemi tanár, diplomata. Munkásságából lásd BLAGA, 1978.

¹⁰⁷ Octavian Goga (1881–1938) román költő, drámaíró, antiszemita politikus. Munkásságából lásd GOGA, 1968.

¹⁰⁸ Nem derül ki egyértelműen, hogy a beszélgetőpartnerek Ady Endre 1919. évi halálának 50. évfordulójára gondoltak-e, de az tény, hogy a költő születésének centenáriumi bukaresti, nagyváradi és adyfalvi, 1977. november 20. és 24. közötti romániai ünnepeire a román pártpolitikai vezetés teljes körű hozzájárulásával került sor.

¹⁰⁹ Endre Károly (1893–1988) zsidó származású erdélyi (bánsági) magyar költő, újságíró. Munkásságából lásd ENDRE, 1962.

B. – Igen. És BARTA PISTA (?)!¹¹⁰

S. – Igen. JÁNOS bácsival is beszélék! Ő valójában rendkívül hálás!

B. – Igen? Miért? Oh tudom!

S. – Verset szavaljon! És fel kell vetni a televízió kérdését is!

B. – Igen, fel kell vetni a rádiózás, a televíziózás, a szakmai oktatás kérdését.

Ebben a pillanatban belép REBI¹¹¹ és közli, hogy kész az étel. Ily módon a két úr elhagyja a szobát, hogy együtt étkezzenek.

16.08 van, a hangrögzítés leállt.

16.30-kor mindketten visszatérnek a szobába. BARTHA közli SÁNDOR-ral, hogy ő lehetne az utódja, mert hozzá hasonlóan, ő is olyan ember, aki tud az eredetiségért küzdeni.

SÁNDOR elmondja, beszélt BÁLINT ANDRÁS-sal,¹¹² akit megkért, menjen el Székelyföldre, látogasson el egy magyar iskolába, vegyen részt a román nyelvórán, hogy meggyőződhessen arról, micsoda küzdelmet folytatnak a tanárok azért, hogy bevigyék a román nyelvet a gyermekek tudatába, és hogy aztán újságcikket írjon a tapasztaltakról, de BÁLINT elutasította a javaslatát.

A továbbiakban BARTHA elmondja SÁNDOR-nak, mit csinál a száműzetésben, amelyben él. Kifejti, hogy a közelmúltban írt egy tanulmányt az 1930–1933 közötti *Korunk* folyóiratról, amelyben küzd a folyóirat akkori ultraradikalizmusa és kozmopolitizmusa ellen, illetve méltatja a GAÁL GÁBOR¹¹³ ügyes vezetése alá kerülő folyóiratot, aki a *Sarló* folyóirat¹¹⁴ hatására mindig foglalkozott a paraszti és nemzeti, illetve az eredetiség problémájával.

Mindezek után BART[H]A rátér a pozsonyi JÓCSIK LAJOS¹¹⁵ rendkívül érdekes cikkére a zsidókról, amelyben a szerző kifejti, hogy kétféle zsidó létezik. Egyrészt vannak nyugati zsidók, akik ellen harcolni kell még azzal a kockázattal is, hogy antiszemitának tartanak. Ugyanakkor vannak keleti zsidók is, az egyház vezetése alatt, akiknek az egyháznak köszönhetően nincs nemzeti és társadalmi programjuk. [Érvelése szerint] Zsidó vezetőkre van szükség, akik a szegény zsidók élére álljanak és harcoljanak a gazdag zsidók ellen, hogy a szegény zsidók harcát integrálhassák más népek és nemzetek

¹¹⁰ Bartha István (1889–1979) erdélyi magyar népművelő, költő, író. Munkásságából lásd BARTHA, 1929.

¹¹¹ Balogh Rebeka (sz. Máthé) Balogh Edgár felesége. Házasságkötésük időpontja Kolozsvár, 1940. szeptember 4. Lásd SZEKERNYÉS, 2015.

¹¹² Bálint András (1943–1994) erdélyi magyar újságíró, szerkesztő, a *Hargita*, a rendszerváltás után a *Hargita Népe* szerkesztője.

¹¹³ Gaál Gábor (1891–1954) író, irodalomtörténész, szociológus, szerkesztő, közíró. Munkásságából lásd GAÁL, 1974.

¹¹⁴ A Magyarországon illegálisan terjesztett *Sarló és Kalapács* politikai, ismeretterjesztő és irodalmi folyóiratot a Moszkvába emigrált magyar kommunista írók és újságírók adták ki 1929 decembere és 1937 novembere között.

¹¹⁵ Jócsik Lajos (1910–1980) felvidéki magyar közgazdász, szociológus, író, politikus. Balogh Edgárnak nyilvánvalóan azért is szimpatikus volt, mert Jócsik, hozzá hasonlóan, az 1930-as években a szlovákiai magyar értelmiség Sarló mozgalmának tagjai közé tartozott. Munkásságából lásd JÓCSIK, 1971.

harcába. Ebben az esetben a gazdag zsidók elleni küzdelem elveszti antiszemita jellegét, és megerősödik az osztályharc.

SÁNDOR közbeszól és kifejti, hogy a zsidók egymást rendkívüli módon támogató, bizonyos mértékig a magyarokra hasonlító emberek, akik – ahogy MÓRICZ ZSIGMOND is leírta – szeretnek mindig vezető pozícióban lenni. A zsidók soha nem kezdenek egyértelmű harcra, mozgalmuk a kulcspozíciók megszerzéséért folytatott küzdelemre korlátozódik. SÁNDOR elmondja, hogy a zsidók egykor a szocialista nihilizmus és a közép-európai kommunista pártok képviselői voltak, ma pedig kivándorolnak, el akarnek menekülni a közép-európai államokból. Fejtegeti, hogy a zsidók szeretik, ha mártírnak tartják őket, de nem bírják elviselni, hogy eltapossák őket, vagy hogy kritizálják őket az arabokkal szemben tanúsított viselkedésük miatt.

BARTHA rámutat, hogy jelenleg a zsidók uszítják a lengyeleket az oroszok ellen.

A lengyelekről szólva a következő beszélgetés zajlik:

B. – Sajnálatos, hogy a lengyel párt bürokratikus!

S. – Abszolút.

B. – Figyelj, kedves SÁNDOR. A bürokrácia, konvencionálizmus, dogmatizmus, anarchizmus és nihilizmus egymást kondicionálják! Én feltétel nélküli emberi kommunizmust akarok, ami kiirtja a konzervativizmust. Ezért is szeretem Dubček¹¹⁶ akcióját, ami nem a nemzeti nihilizmuson, a konzervativizmuson és GALLIKUS-on alapul.

S. – Emiatt nyilvánul meg nálunk is hasonló tendencia.

B. – Igen. És tudd, hogy nekem tetszik az ilyesmi. Nem sírok, ha a párt valami jót ér el!

S. – De ezek panaszkodnak, mert szeretik, ha a párt valami rosszat csinál.

B. – Persze.

S. – De engem feldühít, ha a párt valami rosszat csinál!

B. – Hallgass meg! El kell mondanom, hogy egy (apró) probléma mennyire fáj nekem. Soha nem voltam túlzottan nagy barátja a szovjeteknek. Én például soha nem fizettem elő szovjet folyóiratokra. Amikor a fakultáson értesítettek az előfizetés lehetőségéről, visszautasítottam ezt. Akkoriban CSEHI¹¹⁷ volt a fő felbujtó, és azt mondta nekem: „Hogyan utasítasz vissza ilyesmit? Ez kötelező!” Én továbbra is azt mondtam, „nem”. Azt mondta nekem: „Tanulj oroszul”. Azt válaszoltam: „Nem tanulok. Nincs kedvem, nincs időm, tanuljanak a fiatalok.” És nem fizettem elő szovjet folyóiratokra, és nem jártam orosz nyelvórákra! Ma, kérem szépen, a *Korunk* folyóiratban semmilyen szovjet anyagot nem publikálhatok, mert az ottaniak aljas szovjetellenességet mutatnak! Más tál tézta az, hogy a románok ügyesen külön vonalat húztak, és az egyenlőség alapján tárgyalnak. Tetszik ez a dolog, de különbséget teszek a párt szuverenitáson alapuló politikája és a szélsőségesen nacionalista románok irányzatai között. De nem szeretem, ha

¹¹⁶ Alexander Dubček (1921–1992) szlovák kommunista politikus, a Prágai Tavasz és az „emberarcú szocializmus” egyik főszereplője. 1968. január 5. és 1969. április 17. között a CSKP 4. elsőtitkára. A bársonyos forradalom alatt 1989. december 28-án megválasztották a csehszlovák parlament elnökének, majd újraválasztása után hivatalát 1992 júniusáig gyakorolta. DUBČEK, 1993.

¹¹⁷ Csehi Gyula (1910–1976) zsidó származású erdélyi magyar irodalomészta, kritikus, egyetemi tanár. Munkásságából lásd CSEHI, 1977.

a zsidó kommunisták minden alapot nélkülözve – akárcsak a román nacionalisták – szovjetellenesek.

S. – Különbséget kell tenni a dolgok között! Hadd mondjam el, mi van itt! 1955-ben, amikor Hruscsov Indiában járt, azt mondtam CSEHI GYULÁ-nak: „Nézze, tanár úr, az öreg Hruscsov ezzel a virágkoronával, milyen aranyos!” A Szabadság téri fodrászatban mondtam neki, ő pedig ordítva kidobott a fodrászattól a következőkkel: „Nem szégyelled magad? Hogy merészeled ‘öregnek’ nevezni, ő egy politikus!” Borotválkozás nélkül kísértáltam onnan (szünet). Legutóbb azt mondta nekem: „Éppen téged küldtek Bécsbe?”, én pedig azt válaszoltam: „Nem küldtek, hanem meghívtak! Nem sikerült el-ásnod Gyula! Emlékszel, amikor 1956-ban a Központi Bizottság előtt kifejtettem, hogy nem tudok modern verset írni a mezőgazdasági termelőszövetkezetéről, mert nem voltam sem Moszkvában, sem Párizsban, akkor felálltál, és azt mondtad, hogy ez nem lehet igaz, mert például te jártál Párizsban, de ennek ellenére sem tudsz ilyen verset írni!”

B. – Nem személyekre utaltam.

S. – Jó! Akkor mondjuk azt, hogy ez egy nihilista huligánbanda! ERNŐ-vel és a többiekkel az élen! Ezek igazi huligánok!

B. – Jó lenne, ha inkább összebarátkoznál KÁNTOR-ral!

S. – Igen ám, de bizonyos kérdésekben nem értjük meg egymást!

A továbbiakban SÁNDOR beszámol arról, hogy KÁNTOR nem mutat semmiféle érdeklődést a versei iránt, például a múltkor a bécsi utazásához kapcsolódó anyagot ajánlott fel neki, de KÁNTOR egy szóval sem mondta neki, hogy adja át az anyagot.

Belép REBI, és felszolgálja a kávé. A folytatásban SÁNDOR és BART[H]A irodalmi kérdésekről, fordításokról stb. beszélgetnek. SÁNDOR rámutat arra, ideje lenne már, hogy a romániai magyar irodalomból csak a minőségi alkotásokat fordítsák románra, mert eddig gyenge műveket fordítottak le, és így a románok nevetnek ennek az irodalomnak a közepszerűségén. Majd mindezek után KÁNYÁDI SÁNDOR, PÁSKÁNDI GÉZA poétikáját elemzi. Kifejti, hogy PÁSKÁNDI zseniális személy, de időről időre megengedi magának, hogy gyenge minőségű verseket írjon, ráadásul hazug is.

Ebben a pillanatban megérkezik SÁNDOR ANDRIS [András], aki a szocialista művészetre tereli a szót, amelyben a népe a főszerep. Kifejti, a jelenlegi tendencia az, hogy a művészet eltávolodjon az emberektől. Ennek a tendenciának a leküzdéséhez sok próbálkozásra van szükség, amelyek után egy új, népközel művészet születhet. Ezeknek a próbálkozásoknak azonban jól körülhatárolható céllal kell rendelkezniük, és széleskörű kultúrán, a nyelv sajátosságain kell alapulniuk.

Mindezek után SÁNDOR témát vált, és elmondja, hogy ILL[Y]ÉS GYULA cikket közölt a magyarokról, akiket a világ népei fasiszta népek tartanak. Ebben a cikkben ILL[Y]ÉS azt az elképzelést részletezi, mely szerint egyetlen nép sem tekinthető fasisztának. Fasiszták csak azok, akik fasiszta körülményeket teremtenek. BART[H]A [válaszul] kifejti, hogy sokan felhányyják a magyaroknak, amiért utoljára visszakoztak a fasisztától, de ezek az emberek elfelejtik, hogy a magyarok voltak az elsők, akik megvalósították a kommünt. A meglátást folytatva, SÁNDOR a következőket mondja:

S. – Ezzel az üggyel kapcsolatban még valamit szeretnék elmondani! Úgy értem, hogy Magyarországon ezt a dolgot (nem mondja meg, hogy mit) tudatosabban csinálták. De ezek [a románok] más elvekből, nemzeti elvekből kiindulva valósították ezt meg. Nevetésegen ismételtetik ugyanazokat a problémákat, amelyeken mi is keresztülmentünk.

Ezután a jelenlévők, ismét a poétikára terelik a szót, ADY-t, PETŐFI-t és JÓZSEF-et felelevenítve, majd SÁNDOR ANDRIS-sal beszélget a tanulmányairól. ANDRIS elmondja, nem mennek jól a tanulmányai, nem biztos abban, hogy színész lesz, de a színházat soha nem fogja feladni. SÁNDOR azt javasolja ANDRIS-nak, hogy minél többet tanuljon, és gondoljon arra, hogy eljön az idő, amikor a Román Rádió-Televízióknak is lesz magyar adása. ANDRIS [erre] kijelenti, hogy a televízióknak soha nem lesz magyar műsora. SÁNDOR felidézi, két éve még senki sem gondolta volna, hogy két év múlva új magyar folyóiratok jönnek létre, és [szerinte] ugyanez lesz a helyzet a televíziós műsorokkal is. Románia olyan állam, amely televíziójának három csatornán kell sugározni. Az egyik csatornán a normál, a másodikon a színes, a harmadikon pedig a magyar nyelvű műsornak kell mennie. Közbeszól BART[H]A, aki úgy gondolja, hogy ez a kérdés könnyebben megoldható lenne a budapesti program átvételével és közvetítésével, de SÁNDOR ellentmond BART[H]A-nak, és kifejti, hogy a romániai magyar művészeknek, a magyar értelmiségieknek és a klasszikus nemzeti vívmányoknak is élvezniük kell azt a jogot, amely a technika fejlődésének eredményeként keletkezett.

BART[H]A elmondja ANDRIS-nak, hogy DARVAS JÓZSEF holnap Kolozsvárra érkezik. A további szóváltásból kiderül, hogy KÁNYÁDI közelebb került BART[H]A lakhelyéhez, és így gyakrabban fogja látogatni. REBI ennek hallatán örömét fejezi ki, és egyben annak a reményének is hangot ad, hogy mostantól BART[H]Á-nak lesz kivel vitatkozni, mert SAMU¹¹⁸ távozása óta erre nincs ilyen lehetősége.

Mindezek után KÁNYÁDI elköszön és távozik, előzetesen egyeztetve BART[H]Á-val arról, hogy másnap, ebéd után, 18.00 órakor találkozhatnak.

További szóváltás hallható a BART[H]A házaspár és ANDRIS között, majd 17.40-kor mindhárman elhagyják a szobát, a hangrögzítés leáll.

18.28-kor mindhárman visszatérnek a szobába, általános kérdésekről beszélgetnek, ANDRISKÁ-ról, a lányról, akinek ANDRIS udvarol.

18.35-kor a fentiekben említettek elhagyják a szobát, a hangrögzítés leáll.

Éjjel 1:00-ig mozgások és háttérzajok hallhatóak, a szobából is, majd minden elcsendesül.

szerkesztette:

Dávid Magdolna hadnagy

M. Gädälean
1 példány

¹¹⁸ Talán Benkő Samu (1928–2021) Széchenyi-díjas erdélyi magyar művelődéstörténész, a Bolyai-kutatás kiemelkedő alakja. 1949 és 1988 közötti román titkosszolgálati megfigyeléséről lásd ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0185605. sz. dosszié, 1–7. köt.

2.

Titkosszolgálati jelentés¹¹⁹

[Kolozsvár,] 1968. április 8.

ÁLLAMBIZTONSÁGI TANÁCS
SECURITATE KOLOZS MEGYEI FELÜGYELŐSÉGE

SZIGORÚAN TITKOS
1968.04.08

JÓVÁHAGYVA:

1968.04.16

olvashatatlan aláírás

JELENTÉS

– kapcsolatfelvétel jóváhagyására tett javaslatokról
nevezett KÁNYÁDI SÁNDOR költővel,
a kolozsvári *Napsugár* folyóirat szerkesztőjével

A rendelkezésünkre álló ellenőrzött anyagokból nevezett KÁNYÁDI SÁNDOR-ról, született 1929. május 11-én, az udvarhelyi Nagyalambfalván, Miklós és Julianna fia, a Filológiai Fakultás végzőse, politikailag besorolatlan, költő, jelenleg a *Napsugár* folyóirat szerkesztője, lakhelye Kolozsvár, Horea u. 48., a következők derülnek ki:

Az 1956–1960 közötti időszakban ismétlődő nacionalista megnyilvánulásaira hívták fel a figyelmet, melyek miatt szerveink operatív megfigyelés keretében foglalkoztak vele. 1960-tól 1963-ig csupán szórványos megmutatkozásokkal jelezték, az utóbbi években pedig jó magatartást tanúsít.

Álláspontja megváltozásában, úgy tűnik, közrejátszott az a tény is, hogy feleségét, TICHY MAGDÁ-t, 1959-ben szerveink őrizetbe vették és kivizsgálták (az M.N.K.-beli ellenforradalmi események idején tanúsított magatartása miatt), majd szabadlábra helyezték, annak ellenére, hogy törvénysértő tevékenysége bebizonyosodott.

1967 novemberében KÁNYÁDI SÁNDOR a bécsi PEN Club meghívására több előadást is tartott a romániai magyar irodalomról. Az előadások pozitív fogadtatásra találtak, majd az erről szóló anyagot a *Korunk* folyóiratban publikálták.¹²⁰ Ausztriában több olyan magyar disszidens kapcsolatba lépett a nevezettel, akikről ismert, hogy érdeklődnek a román állampolgárokkal való kapcsolatfelvétel iránt.

Ausztriából hazatérve KÁNYÁDI Sándor jó magatartást tanúsít.

1968 márciusában, munkatársával, a költő LÁSZLÓFFY ALADÁR-ral együtt, meghívták, hogy vegyenek részt a Péccett (M.N.K.), 1968. április 22-én megrendezendő *Irodalmi Esten*, amelyre több külföldi költő hivatalos volt.

¹¹⁹ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447. sz. dosszié, 4. köt., 348–349. ff.

¹²⁰ KÁNYÁDI, 1968a, 68–73.

Megjegyzendő, hogy a bécsi siker után KÁNYÁDI Sándor külföldön is népszerűséget szerzett. Több külföldi rádió beszélt róla, belföldön pedig egyes nacionalista elemek érdeklődését is felkeltette.

A fentiekkel összhangban:

JAVASOLJUK:

A KÁNYÁDI SÁNDOR-ral való kapcsolatfelvétel jóváhagyását a 957. sz. Minisztertanácsi Határozat tükrében (amelyet valójában nem dolgoztak fel az Írószövetségben), az esetleges együttműködés képzetével. A kapcsolatfelvételt Oprea Florian százados végzi, (előzetes megbeszélés után) a munkahelyén, [vagy] munkaidő után, ha ehhez adottak az optimális feltételek. Abban az esetben, ha hangot adna annak, hogy az otthonában találkozunk, ebéd előtt, amikor a felesége dolgozik, elfogadjuk ezt a javaslatot.

IRODAFŐNÖK
MATEI TEODOR őrnagy
olvashatatlan aláírás

OPERATÍV DOLGOZÓ
OPREA FLORIAN százados
olvashatatlan aláírás

EGYETÉRT:
AZ 1. OSZTÁLY FŐNÖKE
MUȘUROIA Gh[eorghe] őrnagy
olvashatatlan aláírás

3.

Informátori jelentéskivonat¹²¹

[Kolozsvár,] 1968 június.

Forrás: „ACZÉL”
Oprea Florian százados
1968.VI.7., „Panaitescu” ház

JELENTÉSKIVONAT

Az utóbbi időben, 1967 végén és 1968 elején, BALOGH EDGÁR-t a *Korunk* szerkesztőségének személyzeti kérdése foglalkoztatta. Meg is jelölte „örökösét” KIRÁLY LÁSZLÓ¹²² személyében (aki időközben az *Előre* kolozsvári fiókjához – alszerkesztőségéhez – került). Az 1956-os események következtében elítélt VÁRHEGYI¹²³ adminisztrátori posztra történő behozatalára is gondolt, mely tervet GÁLL ERNŐ főszer-

¹²¹ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 4. köt., 331. f.

¹²² Király László (sz. 1943) Kossuth-díjas erdélyi magyar költő, író. Munkásságából lásd KIRÁLY, 1972.

¹²³ Várhegyi István (sz. 1932) erdélyi magyar politikai elítélt, szociológus, politológus, aki a nyolcvanas évek közepén az NSZK-ba disszidált. A Bolyai Tudományegyetem III. éves történezhallgatóját 1956. november 17-én letartóztatták, majd felbujtás vádjával, a Kolozsvári Katonai Törvényszék 1957. március 2-ai

kesztő is támogatót. Számoltak még KÁNYÁDI SÁNDOR költővel, valamint VAJDA ÁGNES, DEUTSCH MAGDOLNA 1968. évi nyugdíjba vonulásával, távlatban pedig LÁSZLÓ BÉLA távozásával (1969. május). A folyóirat jelenlegi szerkesztői közül, BALOGH EDGÁR szükségesnek tartja a szerkesztőségben részmunkaidős GÁLL JÁNOS¹²⁴ és WEISZMANN ENDRE¹²⁵ távozását.

BALOGH EDGÁR kezdetben azt kívánta, hogy KÁNTOR LAJOS szerkesztő legyen az „utódja”, de később azzal visszakozott, hogy nem lenne jó szervező, és pusztán irodalmi felfogása nem illene a lap profiljához. Szeretné azonban, ha nyugdíjba vonulása után a szerkesztőségi főtítkár KÁNTOR LAJOS-t bízna meg ezzel a pozícióval. Felmerül azonban egy ellentmondás, mert GÁLL ERNŐ HERÉDI GUSZTÁV-ot¹²⁶ javasolta erre a posztra, tekintettel arra, hogy LÁSZLÓ BÉLA vezette be a titkársági és nyomdai munkába.

ACZÉL

BALOGH EDGÁR és KÁNTOR LAJOS javaslata alapján KIRÁLY LÁSZLÓ-nak a *Korunk* folyóiratban megnyitották a „Kitérő” című rovatot, azzal, hogy kéthavonta, eredeti aláírással kritikai anyagokat közöljön, a folyóirat 6/68. számától kezdve.¹²⁷

ACZÉL

4.

Titkosszolgálati összefoglaló jegyzet¹²⁸

[Kolozsvár,] 1968. június 13.

1968.VI.13

JEGYZET

1968. június 10-én, a romániai irodalmi életben megnyilvánuló „dogmátlanítás, megújulás és liberalizáció folyamatáról” KÁNYÁDI SÁNDOR költővel, a *Napsugár* folyóirat munkatársával folytatott hosszús beszélgetést követően, BALOGH EDGÁR

ítéletével, hét év szabadságvesztésre ítélték. Lásd DÁVID, 2006, 337; AANP, FMP fond, Várhegyi István adatlapjai.

¹²⁴ Gáll János (1930–2019) erdélyi magyar politológus, történész, egyetemi tanár. A kolozsvári egyetemen a tudományos szocializmus tanára 1950 és 1985 között. A *Korunk* szerkesztőségének tagja 1963-tól 1976-ig. Munkásságából lásd GÁLL–SZTRANYICZKI, 1979.

¹²⁵ Weissmann Endre (sz. 1923) zsidó származású erdélyi magyar matematika–fizikai szakíró, szerkesztő, egyetemi tanár, aki 1972-ben az Egyesült Államokba emigrált. A *Korunk* szerkesztőségének tagja 1957 és 1971 között. Munkásságából lásd WEISZMANN, 1958.

¹²⁶ Herédi Gusztáv (1925–1997) erdélyi magyar szerkesztő, prózaíró, közíró, sajtótörténész. 1963-tól a *Korunk* rovatvezetője. Munkásságából lásd HERÉDI, 1974.

¹²⁷ Ez ténylegesen megvalósult. Lásd KIRÁLY, 1968, 910–912.

¹²⁸ ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, 203447 sz. dosszié, 4. köt., 337–338. ff.

kifejtett néhány szempontot az új irányultságnak megfelelő magyar értelmiségiek előmozdításának szükségességéről.

„Elrendelte” az eltérő irányzatú „jó magyarok” besorolását az Írószövetség vezetőségébe, az alábbiak szerint: KÁNYÁDI SÁNDOR kolozsvári költő, „a népi nacionalizmus képviselője”, alelnöki pozícióban (LÉTAY LAJOS¹²⁹ helyett); a bukaresti LŐRINCZI LÁSZLÓ, titkár, „a kozmopolitizmus képviselője”¹³⁰ és SZEMLÉR FERENC bukaresti író, „a klasszicizmus képviselője” [mellett].¹³¹ Ugyanígy a vezetőségbe kooptálni kellett a [következő] triumvirátust is: az „aktív, befolyásos és a magyarság sérelmeit ismerő” DOMOKOS GÉZÁ-t, az *Előre* napilap főszerkesztő-helyettesét; SZÁSZ JÁNOS költőt,¹³² „aki az utóbbi időben nyíltan fellépett a dogmatizmus ellen, és a magyar irodalom megújításáért kampányol” és BODOR PÁL-t, az Irodalmi Könyvkiadó magyar tagozatának igazgatóját, [aki] „jó szervező, és befolyásos a magyar és zsidó körökben”.

BALOGH EDGÁR tervei szerint SZEMLÉR FERENC-et meg kell győzni arról, hogy belépjen az RKP KB melletti nemzetiségi bizottságba is, LÉTAY LAJOS helyett.

Helyi szinten, BALOGH EDGÁR azt tervezi, hogy leváltja LÉTAY LAJOS-t a főszerkesztői posztból, és – saját bevallása szerint – az *Utunkat* átadja a fiataloknak, a főszerkesztői posztot pedig KÁNYÁDI SÁNDOR-nak.

Hasonlóan, a *Korunk* folyóiratban is fiatal elemekkel, volt tanítványaival szeretné felfrissíteni a „garnitúrát”, köztük [helyet kapna]: ARADY,¹³³ SWEIGER JÓZSEF,

¹²⁹ Létay Lajos (1920–2007) erdélyi magyar költő, író, szerkesztő, tanár, kommunista tisztviselő. 1958-tól 1990-ig az *Utunk* főszerkesztőjeként működött. AZ RKP KB póttagja 1965 és 1969 között, majd rendszer tagja 1969 és 1989 között. 1989. november 24. és december 22. között a Központi Revíziós Bizottság tagja. Lásd MCCPCR, 360–361.

¹³⁰ Lőrinczi László (1919–2011) erdélyi magyar költő, író, műfordító, szerkesztő. Az Állami Könyvkiadó szerkesztője 1949 és 1951 között, a *Romániai Magyar Szó* és a *Művelődési Útmutató* alapító munkatársa, majd nyugalomba vonulásáig az *Új Élet* bukaresti fiókszerkesztőségének vezetője. Munkásságából lásd LŐRINCZI, 2011. A román titkosszolgálat róla fenntartott 1948 és 1987 közötti iratanyagairól lásd ACNSAS, Hálózati fond, R 0473636. sz. dosszié; Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0262395. sz. dosszié, 1–12. köt.

¹³¹ Szemlér Ferenc (1906–1978) erdélyi magyar költő, író, műfordító, kritikus. A kommunista rendszer romániai magyar irodalmában vitt előkelő szerepét mutatja, hogy 1953-tól az *Igaz Szó*, továbbá az *Utunk* és a *Művelődés* szerkesztőbizottsági tagja. Munkásságából lásd SZEMLÉR, 1971. Az 1938 és 1967 közötti titkosszolgálati megfigyeléséről lásd ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0498501. sz. dosszié, I 0670912. sz. dosszié; I 0551038. sz. dosszié, 1–3. köt.

¹³² Szász János (1927–2006) romániai magyar író, költő, újságíró, műfordító. 1948-tól 1957-ig a kolozsvári *Utunk* helyettes főszerkesztője, majd ezt követően 1968-ig a bukaresti *Előre* rovatvezetőjeként működött. 1968 és 1977 között a Román Írószövetség titkára. Munkásságából lásd a román fordítást is megért Szász, 1971.

¹³³ Aradi József (sz. 1943) erdélyi magyar költő, szociográfus, szerkesztő. 1972 májusától a *Korunk* szerkesztője. Munkásságából lásd JÁTEKPERISZKÓP, 1983.

MIKLÓS LÁSZLÓ,¹³⁴ FARKAS ÁRPÁD,¹³⁵ SZEKERNYÉS JÁNOS,¹³⁶ MISZ JÁNOS és KIRÁLY LÁSZLÓ. Néhányukat már megpróbálta behozni a szerkesztőségbe, de nem járt sikerrel. Munkahelyeik kialakításáért a következők nyugdíjazással történő szerkesztőségi eltávolítását tervezi: DEUTSCH MAGDOLNA, VARGA [Vajda] ÁGNES és LÁSZLÓ BÉLA (öt 1969 tavaszától). GÁLL JÁNOS szociológus és WEISZMANN SÁNDOR fizikadoktor félnormáit elvonná, hogy csak az egyetemi normával maradjanak. Megbeszélték, hogy új főszerkesztőt „neveznek ki” a marosvásárhelyi *Igaz Szó* folyóirathoz, de nem jutottak közös nevezőre arról, hogy ki töltsen be ezt a pozíciót (ketten maradtak: DEÁK TAMÁS¹³⁷ és SZABÓ PISTA).¹³⁸

A Fakultás vonalán eltávolítani szándékozik [anonimizált rész] JANCSÓ ELEMÉR-t (a magyar irodalom tanszék vezetőjét).¹³⁹ Határozottan támogatni fogja ANTAL ÁRPÁD-ot,¹⁴⁰ hogy JANCSÓ ELEMÉR helyére lépjen, bár tudatában van [előbbi] gyenge felkészültségének, míg KÁNTOR LAJOS-t, a *Korunk* folyóirat rovatvezetőjét, a saját helyére fogja javasolni a tanári katedrán. Amint teljesülnek a kívánságai, szándékában áll „visszavonulni a katedrától, miután egy saját maga nevelt perspektivikus garnitúra maradna hátra”. Megjegyzendő, hogy mind ANTAL ÁRPÁD, mind KÁNTOR

¹³⁴ Miklós László (1937–1999) erdélyi magyar költő, újságíró, szerkesztő. 1968-tól a rendszerváltásig a *Hargita*, a *Hargita Kalendárium*, a *Munkásélet* és az *Előre* munkatársa. Munkásságából lásd AKIK IMÁDKOZTAK, 1996.

¹³⁵ Farkas Árpád (1944–2021) erdélyi magyar író, költő, műfordító. Tanári diplomája megszerzése után 1968-ig Vajnafalván tanított, 1968-tól Sepsiszentgyörgyön élt. 1971-ig újságíró a *Megyei Tükör*nél, 1971 és 1989 között az *Igaz Szó* munkatársaként dolgozott. Munkásságából lásd FARKAS, 1968. Az 1957 és 1989 közötti titkosszolgálati megfigyeléséről lásd ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0155116. sz. dosszié, 1–10. köt.; I 0155118. sz. dosszié, 1–6. köt.; I 0155120. sz. dosszié; MFI 18711/Covasna, 209. mikrofilmtetekercs, 1–2. köt.; FCX fond, FCX 0000958. sz. dosszié, 1–2. köt.

¹³⁶ Szekernyés János (sz. 1941) erdélyi magyar műkritikus, irodalom- és művelődéstörténész, újságíró, szerkesztő. 1965 és 1968 között a temesvári *Szabad Szó* munkatársa, 1968-tól 1974-ig az *Előre* bántási területi tudósítója, kulturális rovatának vezetője, majd 1974 és 1991 között *A Hét* bántási szerkesztője. Munkásságából lásd SZEKERNYÉS, 2013. Az 1970 és 1973 közötti titkosszolgálati megfigyeléséről lásd ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 1054021. sz. dosszié, 1–2. köt.

¹³⁷ Deák Tamás (1928–1986) erdélyi magyar költő, író, drámaíró, műfordító. 1948 és 1950 között a *Romániai Magyar Szó* kolozsvári tudósítója, 1950-től 1955-ig az Állami Magyar Opera művészeti titkára, 1955–1956-ban az *Igaz Szó*, 1958-tól 1975-ig a *Művészet*, majd az *Új Élet* kolozsvári szerkesztője. Munkásságából lásd DEÁK, 1971. A román titkosszolgálat róla fenntartott 1951 és 1976 közötti iratanyagairól lásd ACNSAS, Hálózati fond, R 0179002. sz. dosszié; Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0587743. sz. dosszié, 1–5. köt.

¹³⁸ Bágyoni Szabó István (sz. 1941) erdélyi magyar költő, prózaíró, műfordító. A tordai Jósika Miklós Kör alapítója, elnöke 1970 és 1976 között, 1974-től 1989-ig az *Utunk* szerkesztője. Róla lásd ÁRKOSSY – BÁGYONI SZABÓ, 2009.

¹³⁹ Jancsó Elemér (1905–1971) erdélyi magyar irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő, egyetemi tanár. 1942 és 1945 között az Erdélyi Tudományos Intézet munkatársa, majd 1945-től a Bolyai Tudományegyetem, illetve az egyesítés után haláláig a Babeş–Bolyai Tudományegyetem magyar irodalmi tanszékének vezető professzora volt. Munkásságából lásd JANCSÓ, 1976. Az 1949 és 1971 közötti titkosszolgálati megfigyeléséről lásd ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0262924. sz. dosszié, 1–2. köt.

¹⁴⁰ Antal Árpád (1925–2010) erdélyi magyar irodalomtörténész, egyetemi tanár. Munkásságából lásd ANTAL–FARAGÓ–SZABÓ T., 1965.

LAJOS BALOGH EDGÁR erős befolyása alatt állnak, nacionalista magatartással, akik az általa adott „irányelvek” és „utasítások” engedelmes „végrehajtói”.

BALOGH EDGÁR vállalta, hogy „tárgyalásokat” folytasson HAJDU GYŐZŐ¹⁴¹ és SÜTŐ ANDRÁS marosvásárhelyi írókkal (akik más álláspontot képviselnek a képviselők „kiválasztásával” kapcsolatban), azért, hogy az ő álláspontját elfogadják. Ki fogja fejteni, hogy jelenleg még ha más nézeteik is vannak, összefogásra van szükség, és nem helyénvaló a „magyarok közötti megosztás”.

A beszélgetőpartnerek végül arra a következtetésre jutottak, hogy: „Harcolnunk kell, de óvatosan. Nem zárhatjuk le ezt a háborút vereségekkel, amelyet vérveszteség nélkül kell megvívunk.” Kölcsönösen ígéretet tettek arra, hogy senkinek sem fedik fel a megvitatottakat.

Rövidítések és irodalomjegyzék

AANP	Arhiva Administrației Naționale a Penitenciarelor (Büntetés-végrehajtási Intézetek Országos Igazgatásának Levéltára) (Bukarest)
FMP fond	Fond Fișe Matricole Penale (Bűnügyi Nyilvántartási Adatlapok fond)
ACNSAS	Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (Securitate Irattárát Vizsgáló Országos Bizottság Levéltára) (Bukarest)
	Megfigyelési-adatgyűjtő fond
	FCX fond
	Külügyi Hírszerző Szolgálat fond (Fond Serviciul de Informații Externe / S.I.E)
	Hálózati fond (Fond Rețea)
	Bűnügyi fond (Fond Penal)
	Dokumentációs fond (Fond Documentar)

*

¹⁴¹ Hajdu Győző (1929–2018) erdélyi magyar író, szerkesztő, a Ceaușescu-rendszer aktív kiszolgálója. Lásd HAJDU, 2004. A román titkosszolgálattal fenntartott 1964 és 1989 közötti kapcsolatáról lásd ACNSAS, Megfigyelési-adatgyűjtő fond, I 0264661. sz. dosszié, 1–10. köt.

AKIK IMÁDKOZTAK

1996

Akik imádkoztak üldözőikért. Börtönvallomások, emlékezések, I–III, gyűjtötte és szerkesztette MIKLÓS László, Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 1996.

ANTAL–FARAGÓ–SZABÓ T.

1965

ANTAL Árpád – FARAGÓ József – SZABÓ T. Attila: *Kriza János. Három tanulmány*, Bukarest, Irodalmi Könyvkiadó, 1965.

ÁRKOSSY – BÁGYONI SZABÓ

2009

ÁRKOSSY István – BÁGYONI SZABÓ István: *Világ árnya, világ fénye. Beszélgetőkönyv*, Kolozsvár, Kriterion, 2009.

AZ 1956-OS FORRADALOM

2006

Az 1956-os forradalom és a romániai magyarság (1956–1959), főszerk. Stefano BOTTONI, Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2006.

BAJOR

1957

BAJOR Andor: *Kerek perec. Szatírák, humoreszkek, karikatúrák*, 2. bővített kiadás, Bukarest, Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, 1957.

BALOGH

1968

BALOGH Edgár: *Levél az eredetiségről és a helytállásról*, In: *Iffjúmunkás*, 12. (1968) 12. sz., március 21. 1–2.

BANDI

2023

BANDI István: „Aki esküt tett, hogy örökké hű marad magyarságához”. *Balogh Edgár a bukaresti Szekuritáté Irattárait Vizsgáló Országos Tanács levéltári anyagainak tükrében*, In: *Rendszerváltó Szemle*, 8. (2023) 4. sz., Tél, 78–86.

BÁRDI

2006

BÁRDI Nándor: *A romániai magyar elit generációs csoportjainak integrációs viszonyrendszere (1918–1989)*, In: *Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében*, szerk. BÁRDI Nándor – SIMON Attila, Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2006, 41–66.

BARTHA

1929

BARTHA István: *Holtak néznek*, Marosvásárhely, Benkő Nyomda, 1929.

- BLAGA
1978
Lucian BLAGA: *Egy évszázad arcai. Aforizmák, esszék, tanulmányok*, ford. MOLNÁR Szabolcs – SZILÁGYI Domo-
kos, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1978.
- BODOR
2001
BODOR Pál: *Diurnus. Bodor Pál 365 jegyzete a régi Magyar
Nemzetből*, vál., szerk. SZIGETHY András, előszó LENGYEL
László, utószó CSIKI László, Budapest, HQD Média és
Menedzsment Szolgáltató Bt., 2001.
- BOSOMITU
2014
Ștefan BOSOMITU: *Miron Constantinescu. O biografie*, Bu-
curești, Humanitas, 2014.
- BOTTONI
2008a
Stefano BOTTONI: *Sztálin a székeleyknél. A Magyar Auto-
nóm Tartomány története (1952–1960)*, Csíkszereda, Pro-
Print Könyvkiadó, 2008.
- BOTTONI
2008b
Stefano BOTTONI: *A XX. pártkongresszus és az 1956. évi
magyarországi forradalom hatása a szomszéd országok ki-
sebbségi politikájára*, In: *Kisebbségi magyar közösségek a
20. században*, szerk. BÁRDI Nándor, FEDINEC Csilla,
SZARKA László, Budapest, Gondolat Kiadó – MTA Ki-
sebbségkutató Intézet, 2008, 242–245.
- CAZAN
1973
Gheorghe CAZAN et al.: *Világégés a XX. században. A má-
sodik világháború*, ford. FARKAS László, Bukarest, Politikai
Könyvkiadó, 1973.
- CSEHI
1977
CSEHI Gyula: *A kritika jelentése és utóélete. Három szöveg-
magyarázat*, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1977.
- DARVAS
1963
DARVAS József: *Részeg eső*, Budapest, Szépirodalmi Könyv-
kiadó, 1963.
- DÁVID
2006
*1956 Erdélyben – Politikai elítéltek életrajzi adattára
1956–1965*, szerk. DÁVID Gyula, Kolozsvár, Erdélyi
Múzeum-Egyesület – Polis Könyvkiadó, 2006.
- DEÁK
1971
DEÁK Tamás: *Egy agglomeráció emlékezései. Regény*, Bukarest,
Kriterion, 1971.

- DELETANT
1995
Dennis DELETANT: *Ceaușescu and the Securitate. Coercion and Dissent in Romania, 1965–1989*, London, Hurst & Company, 1995.
- DOMOKOS
2000
DOMOKOS Géza: *Igevár. Kriterion-történet tizenhat helyzetképben elmondva*, utószó EGYED Péter, szerk. DÁVID Gyula – KOZMA Mária, Csíkszereda–Kolozsvár, Pallas-Akadémia–Polis, 2000.
- DUBČEK
1993
Alexander DUBČEK: *Hope Dies Last. The Autobiography of Alexander Dubcek*, szerk., ford. Jiří HOCHMAN, London, HarperCollins, 1993.
- ENDRE
1962
ENDRE Károly: *Elégiák és rapszódiaák*, Bukarest, Irodalmi Kiadó, 1962.
- FARKAS
1968
FARKAS Árpád: *Másnapos ének. Versek*, Bukarest, Irodalmi Kiadó, 1968.
- GAÁL
1974
GAÁL Gábor: *Erről van szó. Válogatott írások*, sajtó alá rend., bev. TÓTH Sándor, Kolozsvár, Dacia Könyvkiadó, 1974.
- GÁLL–SZTRANYICZKI
1979
A kommunista párt politikájának ideológiai alapjai. Alapismeretek a tudományos szocializmus köréből, szerk. GÁLL János – SZTRANYICZKI Gábor, Bukarest, Politikai Könyvkiadó, 1979.
- GOGA
1968
Octavian GOGA: *Messziről. Versek*, ford. FODOR András et al., Bukarest, Irodalmi Könyvkiadó, 1968.
- HAJDU
2004
HAJDU Győző: *Împreună. 55 de ani la masa de lucru redacțională. Antologie bilingvă = Együtt. Ötvenöt év szerkesztőségi asztalok mellett. Kétnyelvű antológia*, București, Asociația Culturală și de Prietenie Együtt – Împreună, 2004.
- HERÉDI
1974
HERÉDI Gusztáv: *Késő bánat. Regény*, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1974.

- JANCSÓ
1976
JANCSÓ Elemér: *Kortársaim. Tanulmányok, cikkek, portrék, bírálatok. 1928–1971*, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1976.
- JÁTÉKPERISZKÓP
1983
Játékkeresztény. Kultúrfordítási kísérletek, vál., ford., utószó ARADI József, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1983.
- JELA
2001
Doina JELA: *Lexiconul negru. Unelte ale represiunii comuniste*, București, Humanitas, 2001.
- JÓCSIK
1971
JÓCSIK Lajos: *Az öngyilkos civilizáció. A levegő és víz szennyeződése, a talajerő pusztulása*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1971.
- KÁNTOR
2014a
Kedves Miska! Leveleskönyv Ilia Mihály 80. születésnapjára, szerk. KÁNTOR Lajos, Kolozsvár, Komp-Press–Korunk, 2014.
- KÁNTOR
2014b
Titkosan – nyíltan. Korunk-történetek a titkosszolgálatok működéséről. Emlékezések, tanulmányok, dokumentumok, szerk. KÁNTOR Lajos, Kolozsvár, Korunk–Komp-Press, 2014.
- KÁNTOR
2014c
KÁNTOR Lajos: *Irodalom és politika (1968–1993). Domoikos Géza és a Kriterion*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 2014.
- KÁNYÁDI
1968a
KÁNYÁDI Sándor: *Líránkról, Bécsben. Szubjektív gondolatok a romániai magyar költészetéről*, In: *Korunk*, 27. (1968) 1. sz., január, 68–73.
- KÁNYÁDI
1968b
KÁNYÁDI Sándor: *Városom*, In: *Hargita*, 1. (1968) 10. sz., március 5. 1.
- KIRÁLY
1968
KIRÁLY László: *A „nagy mérkőzés” és a közönség*, In: *Korunk*, 27. (1968) 6. sz., június, 910–912.
- KIRÁLY
1972
KIRÁLY László: *Kék farkasok*, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1972.

- LÁSZLÓFFY
1962
LÁSZLÓFFY Aladár: *Hangok a tereken*, Bukarest, Irodalmi Könyvkiadó, 1962.
- LŐRINCZI
2011
LŐRINCZI László: *Utazás a Fekete kolostorhoz. Irodalomtörténeti riport*, 3. bővített kiadás, Kolozsvár, Polis, 2011.
- MAIORESCU
1985
Titu MAIORESCU: *Bírálatok, vitacikkek, tanulmányok*, vál., ford., bev., jegyz. DÁVID Gyula, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1985.
- MCCPCR
2004
Membrii C.C. al P.C.R., 1945–1989. Dicționar; koordinálta Florica DOBRE, București, Editura Enciclopedică, 2004.
- MERLE
2010
Stúdió Kávéház. Beszélgetések a szellemi Erdélyről, szerk. MERLE Mária, Budapest, Pont, 2010.
- MIHĂILESCU
2002
Florin MIHĂILESCU: *De la proletcultism la postmodernism (O retrospectivă critică a ideologiei literare postbelice)*, Constanța, Editura Pontica, 2002.
- NAGY
1968
NAGY István: *Sáncalja. Önéletrajzi regény I. 1904–1918*, Bukarest, Irodalmi Könyvkiadó, 1968.
- NAGY
1969
NAGY István: *Ki a sánc alól. Önéletrajzi regény II. 1918–1928*, Bukarest, Irodalmi Könyvkiadó, 1969.
- NAGY
1971
NAGY István: *Hogyan tovább? Önéletrajzi regény III. 1928–1934*, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1971.
- NAGY
2000
NAGY Teréz: *Tomcsa Sándor kismonográfia*, Székelyudvarhely, Infopress Rt., 2000.
- NOVÁK
2011
NOVÁK Csaba Zoltán: *Aranykorszak? A Ceaușescu-rendszer magyarságpolitikája I. 1965–1974*, Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2011.
- NOVÁK
2012
NOVÁK Csaba Zoltán: *Pártszolgálat és kisebbségi érdekérvényesítés a hatvanas–hetvenes évek Romániájában. Fazekas János példája*, In: *Egyén és közösség. Tanulmányok*, szerk. BÁRDI Nándor – TÓTH Ágnes, Zenta, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 2012.

- OROSZ
1968
OROSZ Irén: *Kövér pap vadászó macskája. Novellák*, Bukarest, Ifjúsági Könyvkiadó, 1968.
- PANEK
1978a
PANEK Zoltán: *Emberbolondok. Novellák*, Kolozsvár-Napoca, Dacia, 1978.
- PANEK
1978b
PANEK Zoltán: *Elmozdult képek. Válogatott novellák (1957–1977)*, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1978.
- PÁSKÁNDI
1956
PÁSKÁNDI Géza: *Piros Madár. Versek*, Bukarest, Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, 1956.
- PÉCSI
2019
PÉCSI Györgyi: *Kányádi Sándor*, 2. javított, bővített kiadás, Budapest, Előretolt Helyőrség Íróakadémia – Kárpát-medencei Tehetséggondozó Nonprofit Kft., 2019.
- PETROVEANU
1963
Mihail PETROVEANU: *Profiluri lirice contemporane*, București, Editura pentru Literatură, 1963.
- STANCU
1973
Zaharia STANCU: *Descult*, 14. kiadás, București, Editura Eminescu, 1973.
- SÜTŐ
1993
SÜTŐ András: *Csipkerózsika ébresztése. Arcképvázlatok, esszék, úti-tűnődések II.*, válogatta, sajtó alá rendezte ABLONCZY László, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1993.
- SÜTŐ
2006
SÜTŐ András: *Létvégi hajrában. Esszék, jegyzetek, beszélgetések, levelek*, szerkesztette és a jegyzeteket írta ABLONCZY László – Cs. NAGY Ibolya, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2006.
- SZÁSZ
1971
SZÁSZ János: *Elsők és utolsók. Három regény*, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1971.
- SZEKERNYÉS
2013
SZEKERNYÉS János: *A magyarság emlékjelei a Bánságban*, Temesvár, Hang Art, 2013.
- SZEKERNYÉS
2015
SZEKERNYÉS János: *Temesvár kövei 516. Népfrontos szerelem és házasság*, <https://hetiuj szo.ro/szekernyes-janos-temesvar-kovei-516/>.

- SZEMLÉR
1971
SZEMLÉR Ferenc: *Udvarhelyi Odüsszeia. Regény*, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1971.
- TISMĂNEANU–VASILE
2008
Vladimir TISMĂNEANU – Cristian VASILE: *Perfectul acrobat. Leonte Răutu. Măștile răului*, București, Humanitas, 2008.
- TOMPA
1995
Tomba István: *Hogyan történhetett?*, Kolozsvár, Dacia Könyvkiadó, 1995.
- VÉGH
2002
VÉGH Károly: *Czine Mihály*, Budapest, Pro Literatura Alapítvány, 2002.
- VERSHIT
2009
„Vershitet nem cseréltem. Soba!” Ferenczes István beszélgetése Kányádi Sándorral, In: *Székelyföld*, 13. (2009) 5. sz., május.
- WEISZMANN
1958
WEISZMANN Endre: *Utazás a négy dimenzióban vagy Mi a relativitás?*, Bukarest, Ifjúsági Könyvkiadó, 1958.